

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

МИЧКА ІРИНА СЕРГІЇВНА

**ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ
ЗАВДАНЬ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 10 КЛАСУ**

Спеціальність: 014.07 «Середня освіта (Географія)»

Освітньо-професійна програма Середня освіта (Географія. Економіка)

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

МАНДРИК ІРИНА ПЕТРІВНА,

кандидат географічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____
засідання кафедри економічної та соціальної географії
від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ Погребський Т. Г.

ЛУЦЬК 2025

АНОТАЦІЯ

Мичка І. С. Використання компетентнісно орієнтованих завдань у шкільному курсі географії 10 класу. – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)», освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025.

У магістерській роботі досліджено методичні особливості розроблення та впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у шкільному курсі географії 10 класу. Розглянуто теоретичні основи використання компетентнісно орієнтованих завдань у шкільному курсі географії. Зокрема, розкрито поняття та сутність компетентнісного підходу в освітньому процесі, зміст і структуру предметної географічної компетентності учнів, сутність та структуру компетентнісно орієнтованих завдань. Проаналізовано чинні програми та підручники з географії 10 класу на предмет впровадження компетентнісного підходу. Розкрито методику розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з географії. Розроблено приклади компетентнісно орієнтованих завдань з курсу «Географія: регіони та країни». Проведено опитування думки здобувачів освіти щодо доцільності використання компетентнісно орієнтованих завдань у навчальному процесі. Визначено основні проблеми конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань і запропоновано рекомендації щодо їх вирішення.

Наукова новизна магістерської роботи: уточнено зміст поняття «компетентнісно орієнтовані завдання» у шкільній географії; розроблено та обґрунтовано систему компетентнісно орієнтованих завдань для курсу географії 10 класу; визначено проблеми конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань при вивченні шкільного курсу географії 10 класу та запропоновано шляхи їх вирішення.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в навчальний процес компетентнісно орієнтованих завдань у курсі географії 10 класу. Основні положення, результати і висновки дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при підготовці здобувачів освіти до професійної діяльності у межах вивчення таких освітніх компонентів як «Методика навчання географії у закладах загальної середньої освіти», «Педагогіка» та ін.

Ключові слова: компетентнісно орієнтовані завдання, компетентнісний підхід, компетентність, географія, шкільний курс.

SUMMARY

Mychka I. S. The use of competency-based tasks in the school geography course of grade 10. – Manuscript.

Graduation qualification work for obtaining the Master's degree, specialty 014.07 "Secondary Education (Geography)", educational and professional program "Secondary Education. Geography. Economy". Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025.

The master's work explores the methodological features of the development and implementation of competency-based tasks in the school geography course of grade 10. The theoretical foundations of the use of competency-based tasks in the school geography course are considered. In particular, the concept and essence of the competency-based approach in the educational process, the content and structure of students' subject-specific geographical competence, the essence and structure of competency-based tasks are revealed. The current programs and textbooks on geography of grade 10 are analyzed for the implementation of the competency-based approach. The methodology for developing competency-based tasks in geography is disclosed. Examples of competency-based tasks from the course "Geography: Regions and Countries" are developed. A survey of students' opinions on the feasibility of using competency-based tasks in the educational process is conducted. The main problems of constructing and applying competency-based tasks are identified and recommendations for their solution are proposed.

Scientific novelty of the master's thesis: the content of the concept of "competence-based tasks" in school geography is clarified; a system of competency-based tasks for the 10th grade geography course is developed and substantiated; problems of constructing and applying competency-based tasks when studying the 10th grade school geography course are identified and ways of solving them are proposed.

The practical significance of the research results lies in the development and implementation of competency-based tasks in the educational process in the 10th grade geography course. The main provisions, results and conclusions of the study can be used in the educational process of higher education institutions in preparing students for professional activity within the framework of studying such educational components as "Methodology of teaching geography in secondary education institutions", "Pedagogy", etc.

Key words: competency-based tasks, competency-based approach, competence, geography, school course.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ.....	8
1.1. Поняття та сутність компетентнісного підходу в освітньому процесі...	8
1.2. Зміст і структура предметної географічної компетентності учнів.....	12
1.3. Сутність і структура компетентнісно орієнтованих завдань.....	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 10 КЛАСУ «ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ».....	24
2.1. Аналіз чинних програм та підручників з географії 10 класу на предмет впровадження компетентнісного підходу.....	24
2.2. Методика розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з географії.....	31
2.3. Типологія завдань для формування ключових і предметних компетентностей учнів.....	37
2.4. Приклади розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з курсу «Географія: регіони та країни».....	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 10 КЛАСУ.....	49
3.1. Дослідження думки здобувачів середньої освіти щодо доцільності використання компетентнісно орієнтованих завдань та інтерпретація його результатів	49
3.2. Проблеми конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань і рекомендації щодо їх вирішення.....	55
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна географічна освіта спрямована на формування в учнів уміння використовувати набуті знання у реальних ситуаціях. Такий підхід відповідає концепції Нової української школи та компетентнісному підходу, задекларованому у Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти. У 10 класі в курсі географії вивчаються складні суспільно-географічні процеси, аналізуються статистичні та картографічні матеріали, здійснюється моделювання різних ситуацій тощо. Тобто, шкільний курс «Географія: регіони та країни» покликаний підготувати компетентного учня, здатного вирішувати проблеми різного рівня складності на основі здобутих знань, умінь і навичок та застосовувати їх у повсякденному житті. Це, у свою чергу, вимагає від учителя використання сучасних методичних інструментів. Одним із важливих засобів формування, перевірки та оцінювання рівня сформованості предметних географічних компетентностей є застосування компетентнісно-орієнтованих завдань. Вони забезпечують розвиток критичного мислення, уміння працювати з інформаційними ресурсами, приймати рішення, використовувати географічні знання для пояснення подій і процесів у світі та Україні.

Питання створення й використання компетентнісно орієнтованих завдань активно досліджуються українськими науковцями й педагогами-практиками. Дидактичні аспекти цієї проблеми висвітлені у працях Г. Бійчук, А. Блажко, О. Козленка, Н. Морзе, С. Мохун, К. Пономарьової, М. Ткаченко, А. Фасолі, О. Худоярової, Р. Шаламова та ін. Проблематиці проектування та застосування КОЗ у процесі вивчення географії присвячені праці Л. Вішнікіної, О. Діброви, Л. Галушки, Т. Гільберг, В Крижанівського та ін.

Однак, попри наявність ґрунтовних теоретико-методологічних напрацювань, використання компетентнісно орієнтованих завдань у шкільній практиці залишається непослідовним, а методичні рекомендації щодо їх

створення й застосування потребують подальшої конкретизації та впорядкування. Саме це обумовлює актуальність представленого дослідження.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та розробити методичні підходи до створення та впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у курсі географії 10 класу «Географія: регіони та країни».

Згідно з поставленою метою вирішувалися наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні засади компетентнісного підходу в сучасній географічній освіті;
- розкрити сутність і структуру компетентнісно орієнтованих завдань;
- провести аналіз чинних програм та підручників з географії 10 класу на предмет впровадження компетентнісного підходу;
- розкрити методичні особливості розроблення та впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у курсі географії 10 класу;
- розробити компетентнісно орієнтовані завдання для окремих тем з шкільного курсу «Географія: регіони та країни» та обґрунтувати методику їх упровадження в навчальний процес;
- визначити проблеми та перспективи конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань в шкільному курсі географії.

Об'єкт дослідження – процес навчання географії в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методичні особливості розроблення та використання компетентнісно орієнтованих завдань у шкільному курсі географії 10 класу.

Методи дослідження. У ході написання роботи було використано такі методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняльний, літературний; емпіричні: спостереження за педагогічним процесом, бесіди з учнями та вчителями; опитування (пряме й опосередковане, анкетування); статистичні: для визначення кількісних та якісних результатів дослідження.

Наукова новизна магістерської роботи: уточнено зміст поняття «компетентнісно орієнтовані завдання» у шкільній географії; розроблено та обґрунтовано систему компетентнісно орієнтованих завдань для курсу географії 10 класу; визначено проблеми конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань при вивченні шкільного курсу географії 10 класу та запропоновано шляхи їх вирішення.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в навчальний процес компетентнісно орієнтованих завдань у курсі географії 10 класу. Запропоновані методичні рекомендації сприятимуть удосконаленню викладання географії у закладах загальної середньої освіти. Основні положення, результати і висновки дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при підготовці здобувачів освіти до професійної діяльності у межах вивчення таких освітніх компонентів як «Методика навчання географії», «Педагогіка» та ін.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення та результати дослідження висвітлені у тезах доповідей X та XI міжнародних науково-практичних інтернет-конференцій «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів» (м. Луцьк, 15-16 травня 2025 р., м. Луцьк, 6-7 листопада 2025 р.).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 найменування) і додатків. Загальний обсяг роботи – 74 сторінки. Робота містить 4 таблиці, 14 рисунків і 2 додатка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Поняття та сутність компетентнісного підходу в освітньому процесі

Упродовж останніх років компетентнісний підхід став одним із ключових векторів розвитку географічної освіти в Україні, адже він орієнтований на досягнення реальних та вимірюваних результатів навчання. Цей підхід ґрунтується на системі загальних принципів, що визначають цілі освіти, забезпечують добір змісту, організацію освітнього процесу та здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів [56].

Дослідженню компетентнісного підходу в сучасній освіті присвячені праці таких вітчизняних науковців як І. Бех [2], Н. Бібік [3], М. Горошкіної, [18; 32], О. Овчарук [33], О. Пометун [49], І. Родигіної [52], О. Савченко [54] та ін. Дослідження теоретичних та практичних аспектів компетентнісно орієнтованої шкільної географічної освіти здійснювали такі науковці та вчителі-практики: Л. Вішнікіна [7-11], Л. Галушка [13], Т. Гільберг [16], Т. Євтушевська [22], Л. Карпенко [27], В. Крижанівський [37], Т. Назаренко [44], В. Самойленко [55-58], О. Топузов [63-65], Г. Юр'єва [70] та ін.

Компетентнісний підхід є одним із провідних засадничих принципів Нової української школи (НУШ), оскільки він забезпечує умови для підвищення мотивації учнів, формує розуміння зв'язку шкільного матеріалу з реальним життям, сприяє усвідомленню практичного застосування знань, розвитку творчого потенціалу та успішній самореалізації школярів [35]. Саме тому в сучасній українській освіті ключовим орієнтиром стало перенесення акценту з накопичення знань і сформованих умінь на розвиток цілісної системи компетентностей [6].

Компетентнісний підхід закріплено як обов'язковий на державному рівні, що підтверджується положеннями Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти України (2020) [19], Державного стандарту профільної середньої освіти (2024) [20], Закону України «Про освіту» (2017) [24], Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) [25] та інших документів.

У цих документах наголошується на важливості компетентнісного підходу. Зокрема, у Законі України «Про освіту» (2017) підкреслено, що метою освіти є всебічний розвиток людини, її творчого, інтелектуального й фізичного потенціалу, формування системи цінностей і компетентностей, необхідних для життєвого успіху [24]. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2020) зазначено, що компетентнісний підхід передбачає спрямування освітнього процесу на формування ключових, міжпредметних і предметних (галузевих) компетентностей [19].

Ключовими категоріями компетентнісного підходу виступають поняття «компетенція» та «компетентність». У широкому трактуванні ці терміни (від лат. *completo* – досягати, відповідати) відображають здатність людини застосовувати знання, уміння, навички та досвід у практичній діяльності. У нормативних документах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) поняття «компетентність» трактується як результат навчання, тоді як «компетенція» – як встановлена освітня норма.

Компетенції відображають сучасні освітні запити суспільства й конкретизуються в державних стандартах та навчальних програмах. За визначенням Г. Бійчук, компетенції охоплюють знання, уміння, досвід діяльності та емоційно-пізнавальне ставлення до неї: учень знає, що і як потрібно робити у проблемній ситуації, має досвід її вирішення та віру у власні сили [4]. Л. Вішнікіна розглядає компетенції як конкретні освітні норми, що свідчать про здатність правильно виконувати завдання шляхом застосування набутих географічних знань [7, с. 7].

У міжнародній практиці компетентність розуміють як інтегрований результат освіти, що включає поєднання здібностей, знань та готовності діяти. Її часто визначають через такі поняття, як «здатність до...», «комплекс умінь», «готовність до...» чи «знання в дії» тощо. Тобто компетентність є певним цілісним утворенням, яке не зводиться лише до знань чи навичок окремо [37].

На думку О. Варакути, компетентність ґрунтується на знаннєвому та діяльнісному компонентах, а також на системі цінностей, сформованих у процесі навчання. Вона забезпечує здатність людини ефективно діяти в життєвих ситуаціях і розв'язувати практичні або теоретичні проблеми. На відміну від знань чи навичок, що базуються на відтворенні зразків, компетентність передбачає досвід самостійної діяльності на основі універсальних знань [6].

У Законі України «Про освіту» (2017) компетентність визначається як динамічна сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, цінностей та інших особистісних характеристик, які забезпечують здатність людини до успішної соціалізації й подальшої професійної чи навчальної діяльності [24].

Підсумовуючи різні підходи, Л. Вішнікіна підкреслює, що компетентність – це міра володіння певною компетенцією, яка поєднує об'єктивні можливості учня та його особистісне ставлення до діяльності. Компетенція ж у широкому значенні охоплює загальну здатність людини застосовувати набуті знання, уміння, емоційно-ціннісні орієнтації, світогляд і досвід творчої діяльності для вирішення різноманітних життєвих завдань у різних сферах [9].

Основні характеристики компетентності включають:

- здатність ефективно використовувати власні можливості для досягнення навчальних результатів;
- володіння знаннями, уміннями та досвідом, необхідними для самостійної пізнавальної діяльності;
- уміння співпрацювати з іншими учнями;

- інтегративне поєднання знань, умінь, здібностей і ціннісних установок, потрібних для успішної навчальної діяльності;
- здатність діяти ефективно, швидко та гнучко, адаптуючись до змінних умов [7; 8].

У Державних стандартах базової і повної загальної середньої освіти (2020) та профільної середньої освіти (2024) визначено перелік ключових компетентностей і наскрізних умінь, яких мають набути здобувачі освіти (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Ключові компетентності та наскрізні вміння, які мають бути сформовані у здобувачів освіти*

Ключові компетентності	Наскрізні вміння
1. Вільне володіння державною мовою	1. Читати
1. Здатність спілкування рідною та іноземними мовами	2. Висловлювати власну думку
2. Математична	3. Критично і системно мислити
3. Компетентності у галузі природничих наук, техніки та технологій	4. Логічно обґрунтовувати позицію
4. Інноваційність	5. Діяти творчо
5. Екологічна	6. Виявляти ініціативу
6. Інформаційно-комунікаційна	7. Конструктивно керувати емоціями
7. Навчання впродовж життя	8. Оцінювати ризики
8. Громадянські та соціальні	9. Приймати рішення
9. Культурна	10. Розв'язувати проблеми
10. Підприємництво і фінансова грамотність	11. Співпрацювати з іншими особами

* Складено за : [20].

Таким чином, компетентнісний підхід у навчанні спрямований на те, щоб навчити сучасних учнів ефективно використовувати набуті знання й уміння, особливо під час розв'язування реальних проблем і виконання різноманітних завдань. Формування учня, здатного справлятися з завданнями різної складності, спираючись на власні знання, практичні навички та науково-ціннісні орієнтири, виступає ключовою метою компетентнісного підходу у викладанні географії.

1.2. Зміст і структура предметної географічної компетентності учнів

Ключовим поняттям компетентнісного підходу у географічній освіті виступає географічна компетентність здобувачів освіти. Українські дослідники наголошують, що її впровадження в нормативні, науково-методичні та практичні складники географічної освіти дало змогу подолати проблему, коли, попри засвоєння значного обсягу теоретичних знань і сформованих умінь, учні не здатні ефективно застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях [31].

На думку багатьох науковців, предметні географічні компетенції становлять окрему групу щодо ключових та міжпредметних компетентностей, адже вони можуть бути чітко описані та сформовані саме на уроках географії. О. Топузов і Л. Вішнікіна відносять до них: спеціальні географічні знання, уміння й навички та досвід їх практичного застосування; досвід творчої діяльності; уміння здійснювати просторове й комплексне мислення; а також емоційно-ціннісні ставлення до довкілля й різних видів людської діяльності (ціннісні орієнтації, переконання, погляди) [63; 64].

На відміну від поняття «компетенція», компетентність передбачає реальне володіння учнем певною географічною компетенцією, що спирається на його особистісне ставлення до неї [7].

Відповідно до цілей і завдань географічної освіти, предметна географічна компетентність учнів (ПГКУ) визначається як готовність і здатність застосовувати одну чи кілька компетенцій у навчальних і життєвих ситуаціях [8].

Л. Вішнікіна трактує ПГКУ як інтегровану компетентність, яка містить такі функціональні складники:

- 1) здатність використовувати комплекс фізичних й інтелектуальних якостей особистості, необхідних для самостійного та ефективного розв'язання життєвих проблем;

2) здатність ухвалювати рішення та нести відповідальність за їх наслідки у різних сферах діяльності;

3) уміння застосовувати географічні знання, уміння та навички, досвід творчої роботи, ціннісні орієнтації щодо довкілля та людської діяльності, а також сформоване науково-географічне бачення світу для розв'язання життєво значущих завдань [31, с. 25].

Таким чином, ПГКУ охоплює здатність учнів застосовувати набуті географічні знання, уміння й навички, ціннісні установки та специфічне географічне мислення, сформовані з урахуванням їхніх здібностей і життєвого досвіду. Це забезпечує оптимальну діяльність у навколишньому середовищі, успішну соціальну адаптацію й самореалізацію, уміння передбачати наслідки власної діяльності, розв'язувати життєві завдання та формує потребу в безперервному навчанні [7, с. 10].

Предметна географічна компетентність учнів є комплексним утворенням, що включає змістовий, діяльнісний, ціннісний і світоглядний компоненти. Змістовий компонент охоплює емпіричні та теоретичні географічні знання, яких має набути учень; діяльнісний – сформовані вміння, навички й досвід їх застосування для розв'язання теоретичних і прикладних завдань; ціннісний – емоційно-позитивне ставлення до довкілля та діяльності людини; світоглядний – науково-ціннісні установки учнів, зокрема сформовану географічну картину світу (табл. 1.2).

Структурні елементи (складники) зазначених компонентів ПГКУ доцільно трактувати як окремі предметно-географічні компетентності здобувачів освіти.

Отже, підсумковим результатом навчання географії в умовах компетентнісного підходу виступає сформована ПГКУ, рівень розвитку якої має визначатися вчителем у процесі навчально-пізнавальної діяльності учнів. Під час організації освітнього процесу педагог повинен відстежувати динаміку формування ПГКУ та здійснювати оцінювання ступеня її сформованості.

Таблиця 1.2

Структура предметної географічної компетентності учнів*

Компоненти ПГКУ	Предметно-географічні компетентності учнів	Зміст предметно-географічних компетентностей учнів
Змістовий	<i>Географічні знання</i>	емпіричні: 1) географічні факти; 2) географічна номенклатура; 3) географічні уявлення
		теоретичні: 1) географічні поняття; 2) географічні причинно-наслідкові зв'язки; 3) географічні закономірності; 4) гіпотези й теорії
Діяльнісний	<i>Географічні вміння й навички</i>	1) навчальні; 2) прикладні; 3) графічно-знакового моделювання; 4) картографічні; 5) геоінформаційні
	<i>Досвід творчої діяльності учнів з географії</i>	здатність учнів до: 1) використання вже сформованих знань і вмінь з пошуковою метою; 2) самостійного комбінування й перетворення вже відомих прийомів навчально-пізнавальної діяльності; 3) створення принципово нових способів розв'язання географічних навчальних проблем
Ціннісний	<i>Емоційно-ціннісне ставлення до довкілля й людської діяльності в ньому</i>	1) емоції й почуття щодо довкілля; 2) переконання й погляди; 3) морально-етичні цінності та установки; 4) правила поведінки в довкіллі
Світоглядний	<i>Географічне бачення світу</i>	1) здатність до історично зумовленого цілісного відображення довкілля та суспільно-економічних процесів у ньому; 2) розуміння природних, демографічних та соціально-економічних об'єктів, процесів та їхньої взаємодії; 3) здатність мислити просторово й комплексно

* Складено за : [7, с. 10].

Таким чином, предметна географічна компетентність учнів проявляється у здатності застосовувати засвоєні географічні знання, уміння й навички, ціннісні орієнтації та специфічні способи географічного мислення, що формуються з урахуванням індивідуальних здібностей і життєвого досвіду. Це забезпечує ефективну взаємодію з довкіллям, сприяє гармонійній

соціальній самореалізації, дозволяє прогнозувати наслідки власної діяльності, знаходити розв'язання життєвих проблем і завдань, організовувати особистий простір життя та формує стійку потребу в неперервному навчанні.

Елементами ПГКУ є окремі предметно-географічні компетентності учнів, а саме: географічні знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності з географії, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля і діяльності людей у ньому та географічне бачення світу.

1.3. Сутність і структура компетентнісно орієнтованих завдань

Компетентнісний підхід у навчанні школярів старших класів передбачає формування в учнів готовності та здатності застосовувати здобуті в процесі навчання знання, уміння, навички, способи діяльності та власний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях [50]. Важливим засобом реалізації цього завдання є компетентнісно орієнтовані завдання (КОЗ).

Поняття «компетентнісно орієнтоване завдання» є відносно новим для українського освітнього простору, тому його змістові характеристики та структурні компоненти тлумачаться дослідниками по-різному.

Концептуальною основою КОЗ стали наукові праці Б. Блума, зокрема створена ним таксономія навчальних цілей, яку у 2001 р. було доповнено описом мисленнєвих операцій Л. Андерсон і Д. Красволом [72; 73]. Саме ці наукові розробки започаткували активний розвиток компетентнісно орієнтованої моделі навчання та сприяли поширенню практики використання КОЗ.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що проблема конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань в освітньому процесі нині є предметом активного дослідження українських науковців і вчителів-практиків. Зокрема, дидактичні аспекти цієї проблеми висвітлені у працях С. Берендєєва, Ю. Касенчук, Л. Лисогор [1], Г. Бійчук [4], А. Блажко, О.

Худоярової [5], О. Козленка [28-30], Н. Левонюк, С. Мохун [39], Н. Морзе, О. Кузьмінської [42], К. Пономарьової [50], М. Ткаченко [61], А. Фасолі [66; 67], Р. Шаламова [68] та ін. Проблематиці проектування та застосування КОЗ у процесі вивчення географії присвячені праці Л. Вішнікіної, О. Діброви [10], Л. Галушки [13], Т. Гільберг [16], В. Крижанівського [37] та ін.

Вітчизняні науковці у своїх дослідженнях часто спираються на трактування компетентнісно орієнтованих завдань, запропоноване в міжнародному дослідженні PISA. У цьому визначенні зазначено, що такі завдання відображають «здатність 15-річних учнів використовувати природничо-наукові знання у ситуаціях, які близькі до реальних та пов'язані з різноманітними аспектами навколишньої дійсності: життя школи, суспільства, особистого життя учнів тощо» [71].

У межах українського освітнього простору Л. Вішнікіна та І. Діброва наголошують, що КОЗ розглядаються як комплексні задачі прикладного характеру, розв'язання яких передбачає застосування сучасних засобів навчання, надання учителем різнорівневої підтримки та використання критеріїв оцінювання як кінцевого результату, так і способів його отримання [10].

Н. Левонюк і С. Мохун уточнюють, що компетентнісно орієнтовані завдання спрямовані насамперед на розвиток певних компетентностей учнів, а не лише на засвоєння нових знань. Вони допомагають формувати навички й уміння, необхідні для подальшого життя, дають можливість застосовувати знання в різноманітних ситуаціях, набувати практичного досвіду та розвивати критичне мислення [39].

К. Пономарьова визначає КОЗ як спеціально створену дидактичну конструкцію, призначену для формування або перевірки предметних і ключових компетентностей. Її сутність полягає не у відтворенні інформації, а в організації самостійної пошукової чи творчої діяльності учнів, спрямованої на розв'язання певних життєвих проблем. У контексті компетентнісного навчання важливою є не кількість засвоєних знань, а здатність учнів

самостійно знаходити потрібну інформацію, обирати спосіб дії та застосовувати власний досвід для виконання завдання. Таким чином, КОЗ, базуючись на знаннях та вміннях, передбачають їх інтеграцію у практичну діяльність, залучаючи учнів до активних дій [50].

А. Фасоля підкреслює, що КОЗ є спеціальною дидактичною конструкцією, орієнтованою на формування предметних, міжпредметних і ключових компетентностей, а також на перевірку рівня їх розвитку. Виконання таких завдань ґрунтується на самостійній творчій діяльності учнів, а не на відтворенні раніше вивченої інформації [67].

За О. Козленком, компетентнісно орієнтовані завдання дають змогу учням продемонструвати вміння працювати з різними джерелами інформації, обирати способи унаочнення даних, формувати висновки на основі опрацьованих моделей. Тобто вони спрямовані не на перевірку дискретних знань, а на оцінювання загальнонавчальних умінь та універсальних навчальних дій [28].

В. Крижанівський акцентує увагу на тому, що виконання КОЗ потребує використання інформації, мобілізації знань, умінь, навичок та креативного мислення учнів, а також вміння практично застосовувати набуті знання [37].

Узагальнюючи, Р. Шаламов зазначає, що компетентнісно орієнтовані завдання необхідно використовувати як для формування компетентностей, так і для перевірки рівня їх сформованості [68]. Це твердження підтримують науковці Харківської академії неперервної освіти, підкреслюючи, що застосування КОЗ дозволяє здійснювати діагностику результатів компетентнісного навчання, зокрема визначення рівня сформованості ключових компетентностей і наскрізних умінь [35].

Компетентнісно орієнтовані завдання мають певні особливості й відмінності від традиційних завдань. Р. Шаламов вважає, що основними відмінностями КОЗ від знаннєво орієнтованих завдань є:

- більший обсяг тексту в основі завдання;

- наявність значної кількості ілюстративного матеріалу (діаграми, графіки, світлин, рисунки тощо);
- наближеність до повсякденного життя учнів;
- неможливість виконання завдання лише на основі наявних знань [68].

Т. Гільберг зазначає, що традиційні завдання ґрунтуються на знаннях і вміннях, але не вимагають їх практичного застосування, тоді як КОЗ спрямовані на розв'язання життєвої проблемної ситуації [16].

Н. Мохун і С. Левонюк виділяють такі особливості компетентісно орієнтованих завдань:

- фокус на вміння та навички;
- інтеграція кількох дисциплін;
- реалістичність;
- активна діяльність учнів;
- орієнтація на результат;
- вплив на розвиток особистості [39].

К. Пономарьова виокремлює такі характерні ознаки КОЗ:

- моделювання певної життєвої ситуації;
- побудова на актуальній для учнів тематиці;
- здатність викликати інтерес у школярів;
- наявність особливої структури;
- орієнтація на практичне застосування знань, умінь і навичок;
- вимога нестандартного підходу до виконання [50].

Науковці Харківської академії неперервної освіти додають, що КОЗ:

- мають специфічну структуру;
- відзначаються цікавим змістом;
- містять великий обсяг текстової інформації;
- включають різноманітні графічні зображення (діаграми, графіки, малюнки, фотографії тощо);
- можуть містити надлишкову інформацію;

- моделюють життєві ситуації;
- орієнтовані на практичну діяльність;
- спрямовані на пошук нестандартних шляхів розв'язання [35].

Л. Вішнікіна та І. Діброва зазначають, що КОЗ з географії мають такі характеристики:

- вмотивованість виконання завдання та значущість очікуваного результату;
- подання завдання у формі сюжету, ситуації або проблеми без підказок до його вирішення;
- представлення інформації у різних формах: ілюстрації, малюнки, схеми, таблиці, діаграми, карти тощо;
- можливі протиріччя в умовах, що стимулює аналіз змісту завдання;
- вказівка на застосування знань у практичній діяльності [10].

Важливою умовою результативного застосування компетентісно орієнтованих завдань є дотримання принципів, на яких ґрунтується їх побудова. Насамперед це проблемність, що спонукає учнів до пошуку розв'язання реальних або змодельованих ситуацій; ситуативність, яка забезпечує зв'язок навчального матеріалу з життєвим досвідом; практична спрямованість, що орієнтує на застосування знань у конкретних умовах; а також стимулювання самостійних рішень і дій, яке активізує суб'єктну позицію учня в навчальному процесі.

Ефективне виконання учнями КОЗ передбачає використання сучасних засобів і технологій навчання, що дозволяють працювати з різними видами інформації та моделювати реальні ситуації. Важливу роль відіграє педагогічна підтримка, яка може надаватися на різних етапах виконання завдання у формі запитань, спрямованих на уточнення змісту поданої ситуації чи конкретизацію сформульованих завдань. Крім того, істотним є визначення чітких критеріїв оцінювання, що забезпечують можливість перевірити дієвість виконаних етапів роботи та рівень сформованості необхідних компетентностей [32].

Таким чином, на основі узагальнення наукових підходів можемо виділити основні функції компетентісно орієнтованих завдань:

- 1) мотиваційна – наближеність змісту до реальних життєвих ситуацій підвищує внутрішню мотивацію учнів;
- 2) розвивальна – виконання завдань активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвитку аналітичного, критичного та логічного мислення;
- 3) організаційна – формуються навчально-організаційні уміння та навички;
- 4) формувальна – забезпечує формування предметних і ключових компетентностей;
- 5) оцінювальна – дає можливість визначити рівень сформованості компетентностей;
- 6) психологічна – створює комфортні умови для навчальної діяльності;
- 7) світоглядна – сприяє усвідомленню міжпредметних зв'язків та взаємозалежностей явищ;
- 8) особистісна – створює ситуацію успіху та підтримує саморозвиток учня [10; 13; 50].

Компетентісно орієнтовані завдання – це такі завдання, які мають складну структуру. Узагальнення підходів різних учених дозволяє виділити такі обов'язкові структурні компоненти (елементи) КОЗ [1; 5; 10; 12; 13; 23; 36; 39]:

- стимул – мотивує учня до виконання завдання;
- джерело інформації – сукупність даних, необхідних для виконання завдання;
- завдання – формулювання дії, яку потрібно виконати;
- інструмент перевірки – критерії оцінювання, що визначають повноту й прийнятність відповіді (рис. 1.1).

Додатковим елементом компетентісно орієнтованого завдання може бути бланк для виконання, який використовується у випадках, коли

передбачено структуровану форму відповіді – заповнення таблиці, схеми, діаграми чи іншого типу організованого представлення результатів.

Рис. 1.1. Структура компетентнісно-орієнтованого завдання (за [39])

Кожна складова КОЗ має бути спрямована на організацію діяльності здобувача освіти, а не лише виконувати інформаційну чи репродуктивну функцію [39].

Таким чином, застосування КОЗ у навчанні географії надає вчителю можливість:

- виявляти рівень сформованості предметної географічної компетентності учнів;
- оцінювати школярів школярів самостійно здобувати знання й обирати способи діяльності;

- формувати в учнів інтерес до географії та досвід творчої роботи в ході її вивчення;

- забезпечувати готовність учнів застосовувати отримані знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань та життєво важливих ситуацій [10; 51].

Водночас для самих учнів використання КОЗ створює можливості:

- навчатися добирати та опрацьовувати інформацію з різних розділів географії;
- застосовувати географічні моделі та інструменти;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між географічними об'єктами, процесами і явищами;
- демонструвати рівень сформованості інтелектуальних умінь;
- розвивати дослідницькі навички;
- здійснювати самооцінювання власних знань і вмінь.

Отже, компетентнісно орієнтовані завдання постають структурними елементами нової моделі освітнього процесу, у центрі якої – особистість учня, його інтереси, цінності та здатність до самостійного прийняття рішень. Працюючи з такими завданнями, школяр самостійно визначає проблему, планує і контролює процес її розв'язання, тоді як учитель виступає організатором, консультантом і фасилітатором діяльності. Це суттєво підвищує навчальну мотивацію та позитивно позначається на результатах навчання.

Таким чином, компетентнісно орієнтовані завдання з географії можна тлумачити як завдання, спрямовані на розвиток і перевірку здатності здобувачів освіти застосовувати набуті географічні знання, уміння й навички у реальному житті для розв'язання практичних і життєво важливих ситуацій. Їхня основа повинна містити реальні або максимально наближені до реальних життєві контексти, що визначає практичну спрямованість навчання. Такі завдання потребують від учнів умінь аналізувати інформацію, критично мислити, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення.

Вони сприяють розвитку не лише предметної географічної компетентності, а й ключових компетентностей, необхідних для успішної діяльності в суспільстві.

Кожне КОЗ повинно містити такі компоненти: ситуацію (проблему); джерело інформації; чітке формулювання завдання; очікуваний результат або інструмент оцінювання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 10 КЛАСУ «ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ»

2.1. Аналіз чинних програм та підручників з географії 10 класу на предмет упровадження компетентнісного підходу

У 2025-2026 навчальному році учні 10 класу вивчають географію за двома рівнями: на рівні стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень) за навчальною програмою «Географія» для 10-11 класів (рівень стандарту), затвердженою наказом МОН № 698 від 3 серпня 2022 р., [14]; на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) за навчальною програмою «Географія» для 10-11 класів (профільний рівень), затвердженою наказом МОН № 1407 від 23 жовтня 2017 р. [15].

Курс «Географія: регіони та країни» у 10 класі покликаний сформувати в учнів цілісне бачення населення світу, просторової організації господарства в окремих країнах і регіонах, а також розвинути вміння аналізувати соціально-економічні, політичні та екологічні процеси на глобальному й регіональному рівнях. На профільному рівні зміст курсу поглиблюється, акцент робиться на вивченні глобальних і регіональних проблем, соціокультурних, економічних та екологічних процесів, а також на ролі окремих держав у світовій економіці, міжнародній політиці та інтеграційних процесах.

Оскільки зміст навчального курсу з географії орієнтований на його сучасну значущість та практичну цінність, навчальна програма вибудована так, щоб ключові компетентності пронизували весь навчальний матеріал. Це сприяє формуванню універсальних умінь: чіткого усного й письмового висловлення думки, критичного та системного мислення, логічного

обґрунтування позиції, творчості, уміння управляти емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, співпрацювати в групі та ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Зміст навчальної програми з географії 10 класу «Географія: регіони та країни» на рівні стандарту представлена вступом і 6-ма розділами. У вступі окреслюються завдання курсу, особливості сучасної політичної карти світу, аналізуються ключові проблеми і тенденції світового господарства. Розділи I-V програми спрямовані на ознайомлення з соціально-економічними особливостями регіонів світу (Європа, Азія, Австралія і Океанія, Америка, Африка) та регіональних диспропорцій у розвитку окремих країн. На профільному рівні – це 7 розділів, де розділи I-VI спрямовані на розкриття глобальних та регіональних явищ і процесів, що відбуваються як у світі в цілому, так і в окремих субрегіонах, країнах і їх регіонах. Завершується вивчення курсу на рівні стандарту розділом VI «Україна в міжнародному просторі», завданнями якого є розкриття геопросторової структури світу, визначення місця України на геополітичній карті світу, окреслення основних векторів сучасної української геополітики, міжнародні економічні зв'язки з регіонами та країнами світу, участь України в процесах європейської економічної інтеграції та реалізації стратегії сталого розвитку. На профільному рівні останній розділ VII «Сучасні проблеми і стратегії розвитку світу та України на XXI століття» розкриває прояв глобалізаційних викликів на території України, стратегічні цілі сталого (збалансованого) розвитку України та роль України у сучасному політичному та економічному просторі.

Список країн, запропонований у програмі, має орієнтовний характер. Учитель може доповнювати його іншими державами, враховуючи інтереси учнів, міжнародні зв'язки закладу освіти чи пріоритети зовнішньої політики України з огляду на актуальну політичну та економічну ситуацію.

Компетентнісний підхід у шкільній географічній освіті зосереджений на діяльнісному характері результатів навчання та їхній практичній

значущості. Саме виконання практично орієнтованих завдань дає учням можливість отримати справжній досвід пізнання. Практична робота виступає важливою формою організації навчання, що сприяє розвитку географічного мислення школярів. Тому курс географії у 10 класі має виразну практичну спрямованість, що реалізується через практичні роботи, аналітичні завдання, дослідження, роботу з картами й іншими джерелами інформації, розв’язування географічних, екологічних та соціально-економічних проблем, виконання порівняльного аналізу, участь у дискусіях, семінарах, проєктах, ділових іграх, презентаціях та експертизах. Застосування таких форм роботи має різноманітні цілі – контрольну, навчальну, мотиваційно-стимулювальну, розвивальну та виховну.

Згідно з програмою, на рівні стандарту в 10 класі передбачено виконання 7 практичних робіт, дві з яких у кожному семестрі обираються вчителем для обов’язкового оцінювання. На профільному рівні курс включає 25 практичних робіт, обов’язкових для всіх учнів, із яких 5 у кожному семестрі підлягають оцінюванню.

Більшість розділів курсу містять орієнтовні теми творчих досліджень. Учитель має право адаптувати їх відповідно до потреб та інтересів учнів. Із запропонованого переліку школярі обирають одне-два дослідження на рік і виконують їх індивідуально або в групі. Оцінювання результатів таких робіт здійснюється під час їх захисту чи презентації.

У системі засобів навчання важливу роль відіграє компетентісно орієнтований підручник з географії, який із джерела наукових знань перетворився на ефективний інструмент модернізації освіти. Він сприяє впровадженню індивідуального, діяльнісного та компетентісного підходів у навчальний процес. Підручники з географії, за якими навчаються учні 10 класу, реалізують компетентісний підхід за допомогою методичних засобів і прийомів, визначених та творчо розроблених їх авторами. Перелік підручників для 10 класу з географії, які використовуються в навчальному процесі у 2025-2026 навчальному році подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Перелік сучасних підручників для 10 класу з географії, які
використовуються в навчальному процесі у 2025-2026 н. р.***

Рівень підручника	Бібліографічний опис підручника
Стандартний	1. Безуглий В. В., Лисичарова Г. О. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
	2. Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Ірпінь : ТОВ В-во «Перун», 2018. 236 с.
	3. Гільберг Т. Г., Савчук І. Г., Совенко В. В. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2024. 240 с.
	4. Довгань Г. Д., Стадник О. Г. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Харків : В-во «Ранок», 2018. 240 с.
	5. Коберник С. Г., Коваленко Р. Р. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2018. 256 с.
	6. Масляк П. О., Капіруліна С. Л., Бродовська О. Г. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2018. 200 с.
	7. Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш., Довгань А. І. Географія (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
Профільний	1. Безуглий В. В., Лисичарова Г. О. Географія (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2018. 288 с.
	2. Довгань Г. Д., Стадник О. Г., Масляк П. О., Куртей С. Л., Бродовська О. Г. Географія (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Харків : В-во «Ранок», 2018. 256 с.

*Складено автором

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (автори Безуглий В. В., Лисичарова Г. О.) забезпечує практичну реалізацію компетентнісного підходу та повністю охоплює зміст

курсу «Географія: регіони та країни». Автори прагнуть максимально розкрити пізнавальний і практичний потенціал навчального матеріалу, щоб підручник став надійним навігатором в сучасному інформаційному середовищі. Для розвитку самостійності учнів і формування інформаційної компетентності подано добірку літературних джерел, корисних під час виконання завдань рубрики «Орієнтовні теми для досліджень».

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П). Підручник також створений з урахуванням компетентнісного підходу. Його зміст, додаткові матеріали, таблиці, схеми та завдання спрямовані на формування природничо-наукової й технологічної компетентностей. Навчальні тексти й рубрики забезпечують засвоєння країнознавчих знань, розвиток умінь аналізувати статистику, порівнювати регіони світу, пояснювати географічні явища й оцінювати їхній вплив на сталий розвиток. Рубрика «Проведіть дослідження» формує ініціативність, уміння прогнозувати та здійснювати проєктну діяльність. Рубрики «Світ у просторі і часі» та «Попрацюйте в групі» сприяють розвитку соціальної компетентності, умінню працювати в колективі та усвідомлювати культурну різноманітність. Громадянську компетентність розкрито через розділ «Україна в міжнародному просторі». Наскрізна екологічна лінія підсилює розуміння взаємозв'язку між довкіллям, добробутом і безпекою людини.

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т. Г., Савчук І. Г., Совенко В. В.). У підручнику компетентнісний підхід реалізовано не лише через зміст, а й через продуману систему візуальних матеріалів (авторських карт, схем, таблиць, малюнків), методичних інструкцій, а також комплексу компетентнісно орієнтованих завдань, запитань і вправ. Підручник містить словник термінів і додатки, що допомагають розкрити сутність ключових процесів і явищ світової економіки та формують не лише знаннєвий, а й діяльнісний та оцінювальний компоненти навчання. Особливе значення має

рубрика «Працюю з картою», що розвиває просторову компетентність і сприяє розумінню причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ. Рубрика «Генерую ідею» забезпечує міжпредметну інтеграцію, поєднуючи знання з географії, математики та природничих наук. Значну увагу приділено екологічній та інформаційно-комунікаційній компетентностям, а також формуванню фінансової грамотності та підприємливості.

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Довгань Г. Д., Стадник О. Г.). Підручник побудований відповідно до принципів компетентнісного навчання. Його структура, стиль викладу матеріалу та система завдань спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток критичного мислення, самостійності й уміння працювати в групі. Завдання під рубриками «Працюємо в групах», «Дослідження», «Практичні завдання» мають дослідницький характер і орієнтовані на опрацювання різноманітних джерел географічної інформації та на формування навичок встановлення причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей. Рубрики «Поміркуйте», «Набуваємо практичних навичок», «Працюємо самостійно» формують уміння бачити географічні процеси у навколишньому світі.

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р.). Підручник спрямований на формування як предметних, так і ключових компетентностей (соціальних, громадянських, підприємницьких, інформаційно-цифрових). Автори акцентують увагу на значенні географії у розв'язанні глобальних економічних, соціальних і екологічних проблем, підкреслюючи необхідність наукового підходу до природокористування.

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Масляк П. О., Капіруліна С. Л., Бродовська О. Г.). У підручнику акцент зроблено на формуванні загальнопредметних компетентностей учнів через зміст і систему вправ і завдань, поданих на початку та в кінці параграфів і розділів. Значну увагу зосереджено на

розвитку комунікативної, загальнокультурної та проектно-технологічної компетентностей. Завдання підручника сприяють застосуванню отриманих знань у навчальних і творчих ситуаціях, що реалізуються під час уроків, практичних занять і дослідницьких проєктів. Формування соціальної компетентності (здатності ефективно співпрацювати в групі, виконувати різні ролі та функції) забезпечується завданнями, які передбачають роботу в команді. Особливе місце відведено компетентностям саморозвитку та самоосвіти.

Географія (рівень стандарту) підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (Пестушко В. Ю., Уварова Г. Ш., Довгань А. І.). Підручник орієнтований не лише на розуміння учнями сучасних соціально-економічних процесів у різних регіонах і країнах світу, а й на формування здатності учнів застосовувати отримані знання на практиці. Його методичний апарат сприяє розвитку аналітичного мислення, умінь розв'язувати географічні проблеми та приймати нестандартні рішення. Рубрика «Географічний інтерактив», запитання і завдання наприкінці параграфів спрямовані на розвиток особистісної, соціальної та навчальної компетентностей. Завдяки посиланням на офіційні міжнародні ресурси підручник стимулює цифрову компетентність, уміння працювати з даними та створювати презентаційні матеріали. Формування підприємницької компетентності забезпечується через виконання практичних і підсумкових завдань соціально-економічного спрямування, розробку проєктів. Окремі завдання (підготовка есе, тез, аргументація тенденцій економічного розвитку) сприяють формуванню комунікативної компетентності. Додаткові рубрики («Реалії сьогодення», «Історія географії», «Національні надбання») та пізнавальна інформація сприяють формуванню громадянської компетентності, вихованню національної свідомості.

Аналіз підручників з географії 10 класу профільного рівня (авт. Безуглий В. В. Лисичарова Г. О. та авт. Довгань Г. Д.) (табл. 2.1) свідчить про те, що вони спрямовані не лише на засвоєння фактів, а й на формування

практичних умінь і компетентностей. Методичний апарат підручників включає завдання, які передбачають роботу з різними джерелами інформації (карти, графіки, діаграми, статистика), що сприяє розвитку інформаційної та дослідницької компетентності. Робиться акцент на практичну діяльність. Наявність ілюстративного матеріалу та завдань для самостійної роботи відповідає вимогам компетентнісного підходу.

Отже, аналіз навчальних програм і підручників з географії для 10 класу свідчить, що сучасна географічна освіта в Україні поступово переходить від знаннєвої до компетентнісної моделі навчання. Підручники для рівня стандарту й профільного рівня відображають основні засади компетентнісного підходу: інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю, розвиток аналітичного мислення, формування умінь працювати з різними джерелами географічної інформації. У них значна увага приділяється розвитку дослідницьких, комунікативних, інформаційно-цифрових, підприємницьких і громадянських компетентностей учнів. Разом з тим, існує необхідність подальшого удосконалення їх методичного апарату, зокрема в напрямі посилення практичної спрямованості, проєктної діяльності, використання цифрових технологій і міжпредметної інтеграції. Розширення системи компетентнісно орієнтованих завдань різного рівня складності сприятиме ефективнішій реалізації компетентнісного підходу у вивченні географії в 10 класі.

2.2. Методика розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з географії

У процесі вивчення шкільного курсу географії в 10 класі застосування компетентнісно-орієнтованих завдань є важливою передумовою формування та перевірки рівня сформованості ключових і предметних компетентностей учнів.

Методика розроблення компетентнісно-орієнтованих завдань передбачає дотримання відповідної структури завдань, алгоритму їх створення та врахування рівнів складності завдань.

Під час розроблення КОЗ з географії необхідно орієнтуватися на вимоги щодо їхньої структури, основними елементами якої є:

- спонукання пізнавальної діяльності, тобто мотивуючий елемент, що заохочує учня до виконання завдання; формулювання завдання у формі задачі або конкретної ситуації;
- наявність джерела інформації (за потреби);
- приклад оформлення результатів виконаних завдань;
- критерії оцінювання результатів виконання завдання;
- зразок правильно виконаного завдання, що сприяє корекції та вдосконаленню географічних компетентностей учня [13, с. 122].

Кожний елемент структури КОЗ повинен спрямовувати учня на активну особистісну діяльність. Мотиваційна частина допомагає усвідомити зміст проблеми й зацікавлює виконанням завдання. Такий вступ має бути стислим, логічним і не відволікати від головної мети. Мотивацію може забезпечувати опис реальної життєвої ситуації, суперечність, що потребує розв'язання, або нестандартний факт, маловідомий учню тощо [13].

Процес створення КОЗ базується на певній послідовності дій, яка включає:

- 1) вивчення мотивів виконання завдання;
- 2) обґрунтування практичного значення теми;
- 3) формулювання проблемних питань;
- 4) добір дидактичних матеріалів та додаткової інформації, потрібних для виконання завдання;
- 5) пошук і представлення способу розв'язання проблеми;
- 6) визначення підходів і критеріїв оцінювання (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Алгоритм розроблення компетентнісно орієнтованих завдань (за : [37; 50])

Ключовим завданням етапу формулювання компетентнісно-орієнтованого завдання є спрямування учнів на виконання конкретних дій, необхідних для досягнення визначеної навчальної мети. Текст завдання має бути чітким, однозначним і логічно пов'язаним із модельною (еталонною) відповіддю. Під час укладання КОЗ важливо забезпечити узгодженість між формулюванням завдання, навчальною ціллю, змістовим наповненням та очікуваними результатами, що вимагає врахування рівня пізнавальної діяльності учня.

З метою полегшення розроблення КОЗ доцільно застосовувати конструктор завдань, створений на основі таксономії навчальних цілей Б. Блума в інтерпретації Л. Андерсона та Д. Красвола [72; 73]. У межах цього конструктора кожна категорія навчальних цілей подана через систему навчальних дій учня, які реалізуються за допомогою відповідних дієслів-індикаторів. Такі дієслова виступають орієнтирами для вчителя під час розроблення завдань певного рівня пізнавальної активності учнів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Конструктор завдань на основі таксономії навчальних цілей
Б. Блума в модифікації Л. Андерсона і Д. Красвола***

Рівень пізнавальної діяльності	Характеристика діяльності учня	Типові дієслова для формулювання завдань	Приклад формулювання завдання
1. Запам'ятовування (Remember)	Відтворює, розпізнає, згадує інформацію	назвати, визначити, описати, відтворити	Назвіть основні природні ресурси Азії
2. Розуміння (Understand)	Пояснює зміст, інтерпретує дані	пояснити, порівняти, класифікувати, узагальнити	Поясніть, чому в країнах Південної Європи головною галуззю сільського господарства є рослинництво
3. Застосування (Apply)	Використовує знання у нових ситуаціях	застосувати, використати, розрахувати, проаналізувати	Використайте карту для визначення країн з найвищим рівнем урбанізації
4. Аналіз (Analyze)	Виокремлює частини, встановлює взаємозв'язки	проаналізувати, визначити причини, розподілити, порівняти	Проаналізуйте, як географічне положення впливає на економіку Німеччини
5. Оцінювання (Evaluate)	Оцінює, робить висновки, аргументує позицію	оцінити, аргументувати, довести, критично проаналізувати	Оцініть переваги та ризики розвитку туризму в Альпах
6. Створення (Create)	Створює нові ідеї, пропонує рішення	розробити, запропонувати, спланувати, змодельовати	Розробіть туристичний маршрут Європою з урахуванням екологічних принципів

*Складено за: [72; 73].

Під час конструювання КОЗ важливо враховувати три складники предметної компетентності – знаннєвий, діяльнісний і ціннісний – та визначати, який саме досвід здобуде учень у процесі їх виконання. Учителю має підібрати форми завдань, оптимальні для конкретного уроку; продумати їх зміст, забезпечити необхідним інформаційним матеріалом і співвіднести із навчальним матеріалом, що вивчається. Такі завдання можуть застосовуватися як для індивідуального, так і для фронтального опитування;

вони можуть бути усними (основними або додатковими), письмовими (тестування, географічний диктант), відкритими, напіввідкритими чи закритими за формою [34].

Під час розроблення КОЗ необхідно враховувати їх поділ за трьома рівнями складності: відтворення, встановлення зв'язків, міркування. Завдання першого рівня спрямовані на відтворення базових географічних понять і фактів. Це можуть бути тести, задачі, завдання на визначення географічних об'єктів). Другий рівень завдань передбачає встановлення міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, застосування знань та умінь у практичних ситуаціях. Виконання завдань третього, творчого рівня вимагає від учнів умінь узагальнювати, аналізувати, аргументувати власні висновки й знаходити способи розв'язання проблемних ситуацій [31].

Розробляти КОЗ різних типів і рівнів складності можна із використанням онлайн-ресурсів [62]. На нашу думку, створення завдань першого рівня доцільно здійснювати за допомогою таких платформ, як Kahoot!, LearningApps.org, Wordwall. Завдання другого рівня можна формувати у Wordwall та LearningApps.org із залученням онлайн-картографічних ресурсів. Для створення завдань третього рівня доцільно використовувати такі інтернет-ресурси як Canva, Google Maps, Google Earth та інші цифрові інструменти відповідно до змісту завдання.

КОЗ з географії можуть бути представлені у формі тестів, задач, проблемних ситуацій, практичних робіт, завдань із використанням картографічних матеріалів тощо [37]

Найчастіше КОЗ першого рівня створюються у формі тестів, які ґрунтуються на знаннях певної теми. Науковці В. Самойленко та Л. Вішнікіна наголошують, що тест повинен складатися не з випадкового набору завдань, а зі структурованої системи таких завдань, яка має чітку логіку, завершеність та цілісність [55].

Під час упорядкування змісту тестових завдань враховують критерії складності, логічної визначеності, науковості та репрезентативності. Тести з

географії можуть мати різні форми: закриті, відкриті, на встановлення відповідності, послідовності, на вибір «так/ні», на заповнення пропусків.

Якщо КОЗ має вигляд задачі, його структура повинна включати: мету (вимоги), відоме (умови) та невідоме (шукане) [13]. Такі завдання можуть бути простими або складними.

У випадках, коли учню в умові недостатньо даних для виконання завдання, необхідно зазначити джерела інформації – підручники, атласи, онлайн-ресурси тощо. При цьому не варто пропонувати учням джерела, які не мають прямого стосунку до виконання завдання. Таким чином, під час створення КОЗ слід враховувати, що одні з них ґрунтуються переважно на географічних знаннях, тоді як інші – на логічному мисленні, творчості та здатності учня застосовувати географічні знання для розв’язання проблем.

У процесі укладання КОЗ необхідно дотримуватися низки вимог, зокрема:

- не перевантажувати учнів зайвими даними;
- формулювати запитання чітко та однозначно;
- оцінювати не лише знання, а й уміння їх застосовувати;
- не спрямовувати учня на усну відповідь (не треба пропонувати щось розповісти або пояснити);
- дотримуватися заявленого рівня складності завдання;
- передбачати елемент новизни, вихід за межі програмного матеріалу [13].

Г. Л. Бійчук підкреслює, що ключовими вимогами до формування КОЗ є чіткість і повнота [4]. Якщо учні не ставлять уточнювальних запитань щодо порядку виконання та оформлення результатів, завдання сформульоване коректно і може використовуватися на будь-якому етапі навчального процесу.

Отже, методика розроблення компетентнісно-орієнтованих завдань з географії передбачає дотримання відповідної структури завдань, алгоритму створення КОЗ та врахування рівнів складності завдань.

2.3. Типологія завдань для формування ключових і предметних компетентностей учнів

Розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з географії для учнів 10 класу потребує врахування їх значної різноманітності. У науково-методичній літературі представлено кілька підходів до класифікації таких завдань, що ґрунтуються на різних критеріях і методичних підходах. Зокрема, КОЗ можна поділити за такими ознаками:

- рівнем складності;
- рівнем сформованості компетенцій;
- способом роботи з інформацією;
- цільовим призначенням;
- ключовими компетентностями та ін.

Зокрема, науковці Л. Вішнікіна, І. Діброва, С. Мохун та інші за складністю поділяють КОЗ на три рівні [10; 39], які, на нашу думку, необхідно обов'язково враховувати при їх конструюванні.

Перший рівень (відтворення, або репродуктивний) характеризується здатністю учня відтворювати факти, поняття, методи та базові географічні знання. На цьому рівні передбачається виконання простих обчислень, однокрокових тестових завдань, а також уміння інтерпретувати дані, подані в таблицях, графіках, картах, діаграмах та інших інформаційних джерелах.

Приклад: назвіть країни Північної Європи та їх столиці.

Другий рівень (встановлення зв'язків або аналітичний) характеризується умінням учнів використовувати знання з різних тем для виконання завдання, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та інтегрувати матеріал з різних розділів курсу. На цьому рівні передбачається аналіз різноманітних інформаційних джерел і виконання багатокрокових завдань. Для успішного розв'язання таких завдань учні мають уміти впорядковувати й застосовувати географічні знання у нестандартних

ситуаціях, розв'язувати комплексні географічні задачі, працювати з картою та іншими картографічними матеріалами.

Приклад: Порівняйте рівень урбанізації Франції та Польщі, використовуючи карту.

Третій рівень (творчий або проблемно-пошуковий) характеризується здатністю учнів розв'язувати нестандартні проблеми, що вимагають узагальнення, інтуїтивних пошуків та творчого підходу. Завдання цього рівня передбачають самостійне формулювання та обґрунтування висновків, аргументоване доведення позиції, а також уміння застосовувати географічні знання для пояснення складних ситуацій і розроблення власних рішень.

Приклад: Створіть туристичний маршрут «Європа очима мандрівника».

Т. Гільберг виокремлює три типи КОЗ: предметні, міжпредметні та практичні [16]. Їх виконання потребує від учнів опанування базових географічних знань і відповідних предметних компетентностей.

Предметні КОЗ передбачають опис предметної ситуації, виконання якої передбачає володіння учнем вміння встановлювати зв'язки з різних тем географії. Розв'язування таких завдань допомагає учням розвивати просторове мислення та уяву, аналітичні навички. Зазвичай це завдання першого рівня складності.

Приклад: Укажіть правильне твердження щодо лідерства в Латинській Америці:

- 1) Бразилія має найбільші запаси мідної руди;
- 2) Чилі є найбільшим виробником автомобілів;
- 3) Еквадор експортує найбільше бананів;
- 4) Аргентина імпортує найбільше зерна.

Виконання *міжпредметних* завдань потребує від учнів опанування знань із кількох навчальних галузей (наприклад, географії та біології, географії й історії). При цьому опис ситуації в умові може ґрунтуватися на матеріалі двох предметів, але одна з галузей може бути навмисно не зазначена.

Приклад: До Другої світової війни Польща була багатонаціональною державою. Поясніть, які історичні події вплинули на формування сучасних кордонів Польщі. Чому Польща стала однонаціональною країною?

Практичні завдання спрямовані на розв'язання реальної проблеми, для чого учням недостатньо лише теоретичних знань із різних навчальних галузей – необхідно також використовувати досвід, набутий у повсякденному житті. Такими завданнями можуть бути, зокрема, географічні задачі.

Приклад: потужність бразильсько-парагвайської ГЕС «Ітайпу» становить 12,6 млн кВт. Розрахуйте, яку кількість енергії вона виробляє протягом року (в млрд. кВт/год).

За типом діяльності учнів КОЗ можна поділити на такі завдання:

Інформаційно-аналітичні – передбачають роботу з картами, діаграмами, текстами. Наприклад, на основі карти Азії визначте країни з найбільшою і найменшою густотою населення.

Ситуаційні – побудовані на реальних подіях або ситуаціях. Приклад: ситуація – у країнах Перської затоки активно розвивається опріснення морської води. Назвіть причину цього.

Практико-орієнтовані – мають зв'язок із життєвим досвідом учнів. Приклад: порівняйте транспортну інфраструктуру України та Німеччини.

Комунікативно-інтерактивні – обговорення, дебати, рольові ігри. Наприклад, проведіть дебати «Чи потрібна Україні євроінтеграція?».

Творчі – спрямовані на розвиток уяви та креативності учнів. Наприклад, ситуація: український турист подорожує Японією. Складіть туристичний маршрут із 3-4 міст із поясненням вибору. Обґрунтуйте, як рельєф і природні умови Японії впливають на туристичну привабливість.

Також КОЗ можна поділяти за ключовими компетентностями:

Природнича – поясніть, як кліматичні умови впливають на розселення населення в Європі.

Інформаційно-цифрова – побудуйте стовпчикову діаграму ВВП країн ЄС у 2024 р. за даними Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat>).

Громадянська – обґрунтуйте, чому ЄС підтримує демократичні цінності.

Екологічна – ситуація: забруднення повітря в Пекіні. Завдання: 1) Назвіть три основні причини забруднення (транспорт, промисловість, особливості рельєфу). 2) Поясніть, чому саме ці чинники поєднуються. 3) Запропонуйте 2 реалістичні шляхи зменшення забруднення.

Підприємницька – ситуація: український бізнес планує відкрити торгове представництво в одній з країн Південно-Східної Азії. Порівняйте Сінгапур, Малайзію, В'єтнам і Таїланд за трьома критеріями (інфраструктура, економічні умови, географія) і запропонуйте найкращий варіант.

Отже, загалом КОЗ завдання з географії для 10 класу включають: аналіз географічних кейсів, створення проєктів, віртуальні подорожі та практичні завдання, що дозволяють учням застосовувати знання в реальних ситуаціях, наприклад, при плануванні туристичних маршрутів, аналізі економічних процесів чи прогнозуванні екологічних ризиків тощо. Такі завдання розвивають навички роботи з картами, просторового мислення та критичного аналізу інформації. КОЗ повинні формувати ключові та предметні компетентності: уміння аналізувати інформацію; критичне мислення; прийняття рішень; уміння працювати з картами, статистичними матеріалами, діаграмами; формування географічної картини світу.

2.4. Приклади розроблення компетентнісно орієнтованих завдань з курсу «Географія: регіони та країни»

У ході дослідження нами розроблені компетентнісно орієнтовані завдання різного рівня складності для окремих тем з курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас), які, на нашу думку, можна використовувати як для поточного, так і для тематичного і підсумкового контролю. При

конструюванні КОЗ ми спиралися на розробки вітчизняних науковців і практиків [1; 12; 13; 23; 26; 34; 51; 60].

Окремі з перерахованих нижче завдань були апробовані нами під час проведення уроків та участі в конференції [41]. Також нами розроблено та проведено контрольну роботу з теми «Європа», в якій були використані КОЗ (Додаток А).

Нижче наводимо приклади розроблених нами компетентнісно орієнтованих завдань.

Розділ І. Європа

Перший рівень складності (відтворення знань, розуміння фактів).

1. З відкриттям родовищ нафти у Північному морі кожна країна, що має вихід до нього, отримала окремий сектор для розроблення. Вкажіть дві країни, які стали найбільшими розробниками північноморської нафти:
 - 1) Нідерланди, Бельгія
 - 2) Данія, Німеччина
 - 3) Фінляндія, Данія
 - 4) Велика Британія, Норвегія
2. На карті Європи позначте 5 країн, що мають вихід до Середземного моря. 1) Назвіть столиці цих країн. 2) Укажіть одну спільну рису, характерну для їхнього клімату.
3. Визначте країну за описом: Країна Східної Європи, для якої характерне поєднання таких мінеральних ресурсів як кам'яне і буре вугілля, мідь, сірка, цинк:
 - 1) Угорщина
 - 2) Чехія
 - 3) Словаччина
 - 4) Польща

Другий рівень складності (аналітико-практичний).

1. Реальна подія: У 2024 р. Італія та Іспанія зазнали значних втрат урожаю через посуху.

- 1) Поясніть, у яких кліматичних поясах розташовані ці країни.
- 2) Зробіть висновок, як клімат впливає на сільське господарство Південної Європи.
2. Проаналізуйте карту густоти населення Європи.
 - 1) Які країни мають найвищу густоту населення?
 - 2) Поясніть, які чинники впливають на розміщення населення на континенті.
- 3) Зробіть висновок, як природні умови та рівень урбанізації взаємопов'язані.

Третій рівень складності (творчий, проєктна діяльність)

1. Розробіть віртуальний туристичний маршрут «Європа без кордонів», що охоплює щонайменше 4 країни.
 - 1) Опишіть природні, історичні та культурні пам'ятки маршруту.
 - 2) Підрахуйте приблизну вартість подорожі (у євро).
 - 3) Представте свій проєкт у вигляді короткої презентації або постера.
2. *Ситуація:* Після відвідування кількох країн Європи ви повернулися в Україну.
 - 1) Які спільні риси в економічному розвитку України та країн Європи ви помітили?
 - 2) Що, на вашу думку, можна запозичити з європейського досвіду для розвитку українських міст і громад?
 - 3) Створіть коротку презентацію або постер «Україна — частина європейського простору».

Розділ II. Азія

Перший рівень складності (відтворення знань, розуміння фактів).

1. Визначте країну за описом ситуації: У країні спостерігається значне забруднення повітря у столиці, високий рівень автомобілізації, швидке зростання населення.
Завдання: Назвіть країну (Індія – Нью-Делі) та поясніть, які природні й соціальні чинники сприяють забрудненню.

2. Із 1970-х років у Китаї проводиться демографічна політика. Визначте, під яким гаслом вона проводиться:
- 1) «Одна сім'я – одна країна»
 - 2) «Одна сім'я – одна дитина»
 - 3) «Ми єдині – і сім'я єдина»
 - 4) «Твоя сім'я – моя сім'я»
3. Країни Перської затоки мають найбільші поклади нафти і природного газу серед країн Азії. Назвіть головну причину, яка зумовлює незначний видобуток природного газу в країнах Перської затоки при значних його запасах:
- 1) Відсутність попиту на світових ринках
 - 2) Відсутність місцевих споживачів і труднощі транспортування газу суходолом чи морем у розвинені країни;
 - 3) Низький рівень промислового розвитку країн регіону;
 - 4) Відсутність власних високоефективних технологій видобутку газу.

Другий рівень складності (аналітико-практичний).

1. Китай нарощує виробництво електромобілів.
 - 1) На основі карти визначте, де на території Китаю найбільші поклади літію та рідкоземельних металів.
 - 2) Поясніть, як це впливає на економічний розвиток країни.
 - 3) Зробіть висновок у 3-4 речення.
2. Що зображено на малюнках? Яке значення для жителів цих країн мають ці об'єкти?

1)

2)

3)

3. Індія – це країна, яка швидко розвивається. Наведіть приклади на підтвердження цієї думки.

Третій рівень складності (творчий, проєктна діяльність)

1. За останні роки Китай досяг колосальних успіхів у сфері туризму.
 - 1) Назвіть основні чинники розвитку туризму в Китаї.
 - 2) Розробіть туристичний маршрут по 3-4 найбільших містах Китаю.
 - 3) Представте свій проєкт у вигляді презентації.
2. Ситуація: український бізнес планує відкрити торгове представництво в одній з країн Південно-Східної Азії.
Порівняйте Сінгапур, Індонезію, Малайзію, Таїланд і В'єтнам за трьома критеріями (інфраструктура, економічні умови, географія) і запропонуйте найкращий варіант.
3. Азію називають регіоном контрастів. Доведіть або спростуйте це твердження.

Розділ III. Океанія

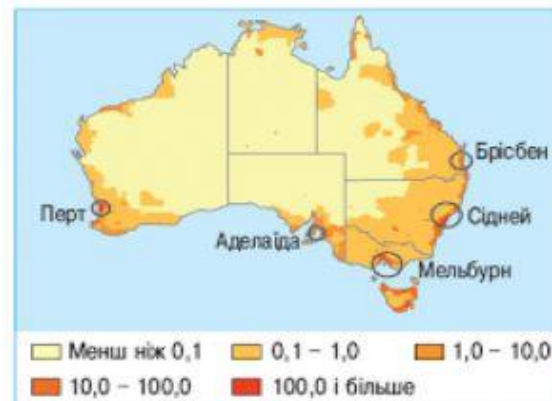
Перший рівень складності (відтворення знань, розуміння фактів).

1. Австралія багата на мінеральні ресурси. Вкажіть, де в Австралії добувають кам'яне вугілля, залізні руди і боксити відповідно?
 - 1) на сході, заході, півночі;
 - 2) на сході, півночі, півдні;
 - 3) на півночі, заході, півдні;
 - 4) на півдні, в центрі, на півночі.
2. Ви плануєте віртуальну подорож островами Тихого океану.
 - 1) На контурній карті позначте три частини Океанії: Меланезію, Мікронезію і Полінезію. Виділіть незалежні країни і залежні території. Вкажіть, яким державам вони належать.

Другий рівень складності (аналітико-практичний).

1. За кількістю населення Австралія посідає 52-е місце у світі, а за щільністю (3 особи на 1км²) – одне з останніх у світі. Проаналізуйте карту щільності населення. 1) Визначте регіони з найвищою

концентрацією населення. 2) Назвіть найбільші міста країни. 3) Поясніть, які природні чинники впливають на розміщення населення.

2. Після пандемії міжнародні туристичні потоки зростають, зокрема до Фіджі та островів Кука. 1) Порівняйте природні та соціально-економічні передумови розвитку туризму на двох островах. 2) Обґрунтуйте, який з них має більший потенціал для екотуризму і чому.

Третій рівень складності (творчий, проєктна діяльність)

1. Дослідження «Економічний розвиток Австралії».

Проаналізуйте провідні галузі економіки Австралії, вплив природних ресурсів і підготуйте аналітичну довідку (5-7 речень).

2. Ситуація: Енергетична незалежність островів.

Деякі острови Полінезії планують перейти на відновні джерела енергії.

- 1) Проаналізуйте природні умови для розвитку сонячної, вітрової та геотермальної енергетики. 2) Запропонуйте оптимальний набір джерел енергії для малої острівної держави. 3) Поясніть, як це вплине на економічний розвиток країни та імпорт палива.

Розділ IV. Америка

Перший рівень складності (відтворення знань, розуміння фактів).

1. Визначте за описом: У якому районі США знаходиться «автомобільна столиця світу» та «Американський Рур», один з найбільших аеропортів світу «О'Хара» та найбільші в країні ринки пшениці, кукурудзи, сої та худоби?

- 1) Гірські Штати

- 2) Каліфорнія
 - 3) Атлантичне узбережжя
 - 4) Приозер'я
2. Канада – двомовна країна. Вкажіть, в якій провінції Канади проживає найбільше франкомовного населення.
- 1) Альберта
 - 2) Квебек
 - 3) Саскачеван
 - 4) Онтаріо
3. Визначте країну за описом: Країна Південної Америки, яка спеціалізується на видобутку мідної руди і виплавці міді, субтропічному землеробстві, виробництві вина, фруктових і рибних консервів.
- 1) Венесуела
 - 2) Аргентина
 - 3) Чилі
 - 4) Перу

Другий рівень складності (аналітико-практичний).

1. Використовуючи дані таблиці, визначте і порівняйте ресурсозабезпеченість країн прісною водою.

	Країна	Ресурси прісної води, км ³	Кількість населення, млн. осіб	Ресурсо-забезпеченість
А	США	2480	330	
Б	Канада	2900	30	

2. Бразилія є найбільшим виробником кави у світі. Вкажіть головні причини, що пояснюють це явище.

Третій рівень складності (творчий, проєктна діяльність)

1. Через Амазонську низовину побудовано Трансамазонську магістраль. Поряд з вирішенням транспортних проблем будівництво

- негативно впливає на навколишнє середовище. 1) Назвіть ці негативні наслідки. 2) Запропонуйте шляхи покращення ситуації.
2. Канада має багаті й різноманітні природно-рекреаційні ресурси я розвитку туризму. 1) За допомогою тематичних карт і додаткових джерел визначте райони зосередження національних парків та унікальних природних об'єктів (озер, водоспадів, гірських масивів тощо). 2) Розробіть туристичний маршрут з відвідуванням таких об'єктів. 3) Вкажіть, чим вони привабливі для туристів.
3. США є найбільшим інвестором в економіку країн Латинської Америки. 1) Дайте оцінку економічній ролі США у розвитку країн Латинської Америки. 2) Вкажіть позитивні та негативні риси. 3) Спрогнозуйте розвиток відносин.

Розділ V. Африка

Перший рівень складності (відтворення знань, розуміння фактів).

1. Переважна більшість країн Африки належать до країн, що розвиваються. Вкажіть головний чинник цього.
- 1) недостатньо мінеральної сировини та енергії промислових масштабів, низький рівень ресурсозабезпеченості;
 - 2) несприятливі природні умови для розвитку сільського господарства і промисловості;
 - 3) низький рівень розвитку продуктивних сил і характер матеріальних відносин у виробництві;
 - 4) віддаленість від економічно розвинених країн світу.
2. В Африці виявлені родовища майже всіх мінеральних ресурсів. На Південну Африку припадають основні запаси:
- 1) нафти і природного газу
 - 2) золота і алмазів
 - 3) залізної і мідної руди
 - 4) фосфоритів і калійних солей.

Другий рівень складності (аналітико-практичний).

1. Південно-Африканська Республіка (ПАР) – одна з найбагатших країн Африки за запасами різноманітних мінеральних ресурсів. За допомогою карт атласу дайте оцінку природно-ресурсному потенціалу ПАР.
2. В Африці поширені як внутрішньо регіональні міграції, так і зовнішні міграції населення. 1) Вкажіть дві природних і дві соціально-економічних причини, які зумовлюють потоки мігрантів. 2) Запропонуйте заходи зменшення міграційного тиску.

Третій рівень складності (творчий, проєктна діяльність)

1. Туристичне планування: Оберіть 3 країни Східної Африки. 1) Визначте в них основні туристичні об'єкти. 3) Вкажіть, які види туризму можна розвивати на основі цих туристичних об'єктів. 3) Вкажіть кількість іноземних туристів. Для виконання завдання використовуйте сайт Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) (<http://www.unwto.org/>).
2. Проведіть дослідження «Африка і глобальні проблеми людства». 1) Визначте, як проявляються глобальні проблеми в африканських країнах. Наведіть конкретні приклади. 2) Запропонуйте шляхи вирішення соціально-економічних та екологічних проблем.

Отже, нами розроблені КОЗ з географії різних рівнів складності, які можуть бути використані як для поточного, так і тематичного і підсумкового контролю в 10 класі при вивченні курсу «Географія: регіони та країни». На наш погляд, усі типи компетентнісно орієнтованих завдань можуть застосовуватися вчителем на будь-якому етапі уроку – від опрацювання нового матеріалу до узагальнення й систематизації. Їх варто використовувати для різних форм контролю – поточного, тематичного та підсумкового, що забезпечує ефективний моніторинг рівня сформованості предметної географічної компетентності учнів. Крім того, такі завдання можуть бути доречними і в позаурочній діяльності – під час роботи гуртків, участі у вікторинах, конкурсах, проведенні тижнів географії тощо. КОЗ також мають бути складовою олімпіадних завдань з географії різних рівнів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 10 КЛАСУ

3.1. Дослідження думки здобувачів середньої освіти щодо доцільності використання компетентісно орієнтованих завдань та інтерпретація його результатів

З метою дослідження думки учнів щодо їх розуміння й доцільності використання компетентісно орієнтованих завдань нами було проведене анонімне опитування серед учнів 10 класу на тему: «Впровадження КОЗ на уроках географії та заохочення учнів до їх розв’язання». Анкета містить 12 запитань. На 10 запитань необхідно дати однозначну відповідь: «так», «ні», «важко відповісти». 11 та 12 запитання передбачають декілька варіантів відповідей (Додаток Б).

В анкетуванні взяли участь 23 учні 10-А класу Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 21 імені Михайла Кравчука Луцької міської ради».

Результати діагностики показують, що 52,2 % учнів класу (12 учнів) відповіли, що КОЗ їм сподобалися, що спонукає до думки про зацікавленість учнів такими завданнями. 26,1 % учнів (6 учнів) було важко відповісти на це запитання. Однак 21,7 % учнів (5 учнів) завдання такого типу не сподобалися (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 1

На запитання: «Чи мотивували Вас завдання до їх розв'язку?» 39,1 % опитаних учнів (9 учнів) дали негативну відповідь і 34,8 % учням (8) було важко відповісти на це запитання. Лише 26,1 % респондентів дали позитивну відповідь (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 2

На запитання: «Чи були зрозумілими сюжети, життєві ситуації та проблеми, які були у завданнях?» 60,9 % респондентів (14 учнів) дали ствердну відповідь, 13,0 % (3 учнів) – негативну відповідь, 26,1 % (6 учнів) було важко відповісти на це запитання (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 3

Відповідаючи на запитання: «Чи були зрозумілими ілюстрації, малюнки, схеми та карти, які були у завданнях?», 91,3 % опитаних (21 учень) відповіли «так», тоді як по одному учню відповіли «ні» та «важко відповісти» (рис. 3.4).

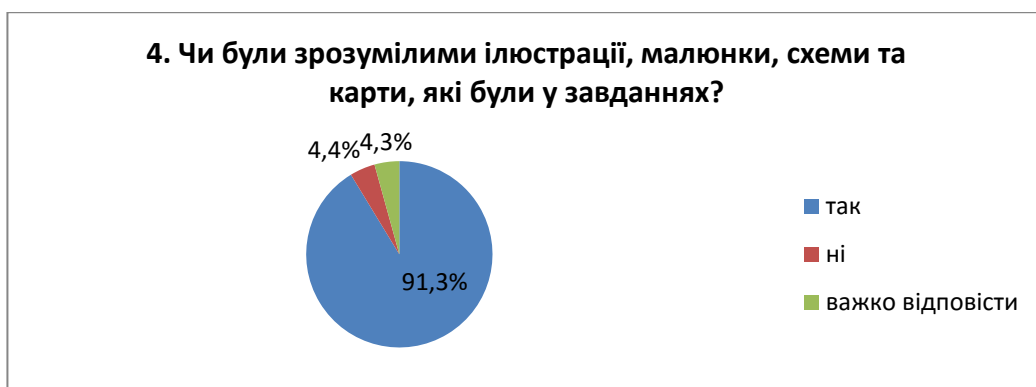

Рис. 3.4. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 4

Поцікавившись у респондентів: «Чи виникали у Вас протиріччя під час виконання завдань?», отримали відповіді, що у 47,8 % (11) учнів не виникало протиріч, натомість у 26,1 % опитаних виникали протиріччя під час виконання завдань, а 26,1 % учнів було важко відповісти на це запитання (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 5

На запитання: «Чи спонукали завдання до їх розв'язку?» 30,4 % учнів відповіли ствердно, 30,4 % опитаних дали негативну відповідь і 39,2 % учнів було важко дати відповідь на це запитання (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 6

Ми поцікавилися в учнів: «Чи були завдання чіткими та зрозумілими?», на що 65,2 % опитаних відповіли «так», 4,4 % (1 учень) – «ні», а 30,4 % на могли дати відповідь на це запитання (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 7

Запитуючи в учнів: «Чи сподобалося Вам, що не всі завдання сформульовані у формі тестів?», ми отримали такі відповіді: 34,8 % учнів такі завдання сподобалися, однак 52,1 % учнів це не сподобалося, 13,1 % не змогли відповісти на це запитання (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 8

На запитання: «На Вашу думку, завдання відповідали рівню складності?» були отримані такі відповіді: переважна більшість опитаних (87,0 %) вважають, що завдання відповідають рівню складності, 8,7 % учнів так не вважають і 1 учень (4,3 %) не зміг відповісти на запитання (рис. 3.9).

Рис. 3.9. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 9

Відповідаючи на запитання: «Чи хотіли б, щоб компетентнісно орієнтовані завдання були на кожному уроці?», ствердно відповіли лише 4 учні (17,4 % опитаних), 31,1 % респондентів відповіли «ні» і 43,5 % не змогли дати відповідь на це запитання (рис. 3.10).

Рис. 3.10. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 10

На запитання: «Які види компетентнісно орієнтованих завдань Вам найбільше подобаються?», де можна вибрати кілька варіантів відповідей, учні відповіли, що найбільше їм подобаються тести (19 відповідей) і робота з картою (11 відповідей). Найменше учням подобається вирішення проблемних питань (3 відповіді) (рис. 3.11).

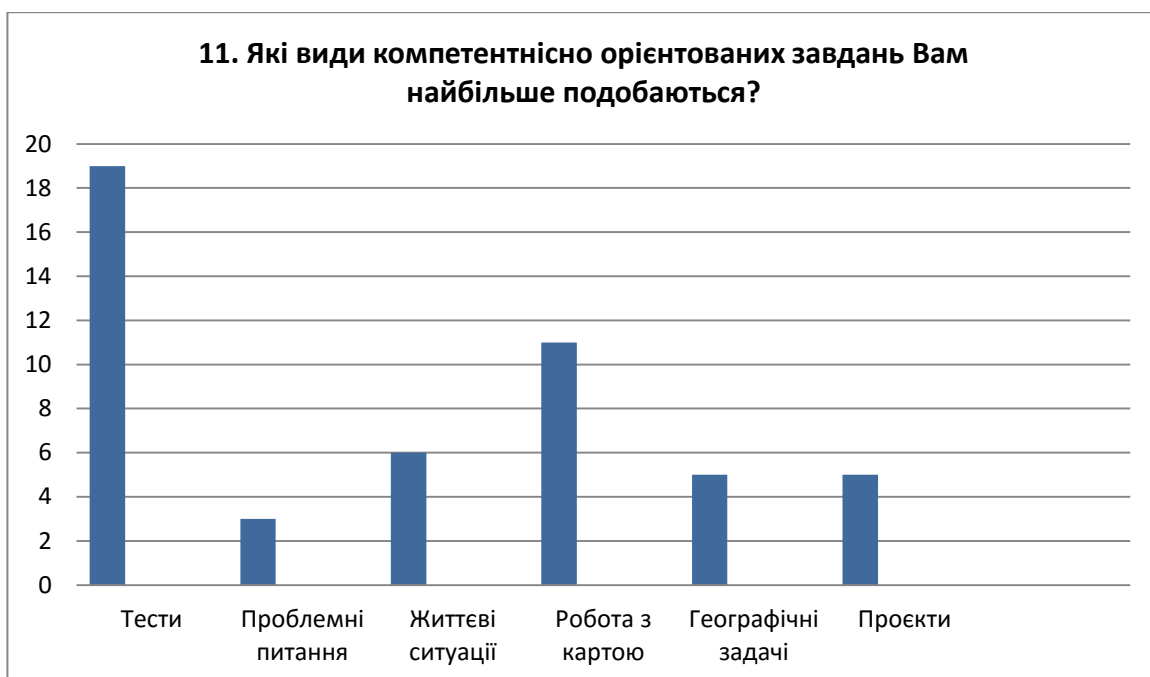

Рис. 3.11. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 11

Відповідаючи на запитання: «Коли, на Вашу думку, краще використовувати компетентнісно-орієнтовані завдання?» (кілька варіантів відповідей), думки учнів розділилися. Переважна більшість учнів (21 відповідь) вважають, що найкраще КОЗ використовувати для підсумкового та тематичного контролю (13 відповідей) (рис. 3.12).

Рис. 3.12. Діаграма відповідей здобувачів освіти на запитання 12

Загалом такі показники дають підстави стверджувати, що сучасні учні достатньо зацікавлені КОЗ, позитивно оцінюють наявність у таких завданнях ілюстративного матеріалу, життєвих ситуацій та проблем, які їх мотивують до вирішення. Однак, результати анкетування вказують на певні дидактичні проблеми застосування КОЗ при вивченні географії в 10 класі. Зокрема, багато учнів не хочуть виконувати складні творчі, пошукові завдання, а надають перевагу завданням у вигляді тестів та роботи з картою. Також учні не зацікавлені у виконанні таких завдань на кожному уроці. Натомість вони вважають доцільним використання КОЗ під час проведення тематичного і підсумкового контролю.

Таким чином, дослідження думки здобувачів освіти свідчить про те, що КОЗ є досить важливим засобом формування, перевірки та оцінювання рівня сформованості предметних географічних та ключових компетентностей. Однак їх використання потребує від учнів додаткових зусиль та мотивації.

3.2. Проблеми конструювання та застосування компетентнісно орієнтованих завдань і рекомендації щодо їх вирішення

У сучасній шкільній географічній освіті конструювання компетентнісно орієнтованих завдань є ключовим елементом реалізації компетентнісного підходу. Однак, у ході дослідження ми стикнулися з низкою проблем, які виникли під час створення та впровадження таких завдань у навчальний процес.

На нашу думку, основними проблемами, з якими стикаються вчителі географії під час розроблення й використання КОЗ, є наступні:

1. Теоретико-методологічні проблеми.

Нечіткість у розумінні суті компетентнісного підходу. Не всі педагоги однаково тлумачать, що саме означає «компетентнісно орієнтоване завдання» та які елементи воно має містити.

Недостатня кількість методичних рекомендацій. У навчально-методичних посібниках часто бракує конкретних алгоритмів або прикладів побудови таких завдань.

Складність узгодження з державними стандартами. Завдання мають водночас відповідати програмним вимогам і розвивати ключові компетентності, що потребує глибокого методичного опрацювання.

2. Конструкторські (технологічні) проблеми.

Висока трудомісткість процесу розроблення. Створення одного якісного завдання потребує часу, міждисциплінарних знань і творчого підходу.

Труднощі з добором життєвих ситуацій. Не завжди легко знайти реалістичні приклади або сюжети, які відповідали б віковим особливостям учнів і навчальній темі.

Складність у формулюванні запитання. Учителі часто зіштовхуються з проблемою балансу між відкритістю завдання (для розвитку мислення) і вимогою до чіткої перевірки результатів.

Проблема оцінювання. Не завжди зрозуміло, як об'єктивно оцінити компетентність учня, особливо якщо завдання має творчий або дослідницький характер.

3. Організаційно-практичні проблеми.

Нестача часу на уроці. Компетентнісно орієнтовані завдання часто потребують більше часу, ніж традиційні вправи (через великий стимул, який потрібно не лише прочитати, а й проаналізувати наведену модель і зробити певні висновки, які дають змогу відповісти на запитання).

Велика кількість учнів у класі. Це ускладнює індивідуальне оцінювання результатів діяльності учнів.

Недостатнє забезпечення навчально-методичними матеріалами та ресурсами. Для виконання таких завдань часто потрібні карти, цифрові інструменти, статистика, доступ до Інтернету тощо.

Невисока мотивація учнів. Якщо завдання не має для них очевидної практичної цінності, воно не сприймається як значуще.

4. Психолого-педагогічні проблеми.

Невідповідність рівня складності віковим можливостям учнів. Надмірна когнітивна або емоційна складність може де мотивувати учнів.

Необхідність розвитку самостійності та рефлексії. Учні не завжди готові до діяльності, де немає єдиного правильного відповіді.

Опір змінам у педагогічному мисленні. Не всі вчителі хочуть запроваджувати КОЗ, а тяжіють до традиційних форм контролю знань.

5. Проблеми впровадження та системності.

Відсутність системного підходу у школі. Якщо компетентнісно орієнтовані завдання використовує лише окремих учитель, а не весь педагогічний колектив, ефект обмежений.

Нерозвинена культура співпраці. Такі завдання передбачають групову роботу, але не всі учні володіють комунікативними навичками.

Нестача зворотного зв'язку. Без аналітики й рефлексії вчитель не може вдосконалювати власні методики.

Вважаємо, що подолання означених проблем можливе лише за умови системного підходу до компетентнісного навчання, який передбачає методичну грамотність педагогів, використання інтерактивних технологій, створення сприятливого освітнього середовища та підтримку інноваційної діяльності вчителів на рівні школи.

Тому ми пропонуємо певні рекомендації щодо вирішення вище зазначених проблем, які можуть взяти до уваги як учителі географії, так і керівники ЗЗСО.

Для вирішення теоретико-методологічних проблем пропонуємо:

- проводити семінари і тренінги для вчителів щодо створення КОЗ;
- розробити чіткі методичні рекомендації з прикладами завдань різних типів і рівнів складності;
- створити єдину термінологічну базу.

Проблеми конструювання КОЗ рекомендуємо вирішувати наступним чином:

- використовувати модульні шаблони для створення завдань (наприклад, ситуація – проблема – джерела – завдання – рефлексія);
- залучати цифрові ресурси для автоматизації процесу створення, виконання та оцінювання КОЗ (наприклад, LearningApps, Padlet, Google Forms та ін.);
- розробити чіткі критерії оцінювання (наприклад, запровадити рубрики і чек-листи);
- створити банк якісних завдань на рівні ЗЗСО або навіть територіальної громади.

Для подолання організаційно-практичних проблем вважаємо за необхідне:

- проводити диференціацію знань за рівнем складності, щоб кожен учень міг досягнути успіху;
- застосовувати КОЗ переважно для тематичного або підсумкового контролю, оскільки повсякденне урочне застосування таких завдань є недоречним, втім окремі елементи у вигляді тестів на поточних уроках застосовувати можна;
- використовувати метод проєктів, який поєднує кілька завдань і дозволяє комплексно розвивати компетентності;
- залучати інтерактивні ігрові форми (квести, симуляції, рольові ігри), що підвищують мотивацію;
- при розробленні завдань спиратися на реальні приклади з місцевого життя;
- інтегрувати зміст кількох предметів (наприклад, географія + економіка, географія + історія тощо).

Для вирішення психолого-педагогічних проблем рекомендуємо:

- впроваджувати рефлексивні практики (обговорення результатів, самооцінка, взаємооцінювання);

- розвивати командну роботу – більше уваги приділяти груповим завданням;
- поступово вводити КОЗ – від простіших до складних;
- формувати навички співпраці, довірливих стосунків між учителем та учнями.

На нашу думку, вирішенню окреслених проблем сприятиме також підтримка вчителів адміністрацією школи через розроблення шкільної стратегії формування ключових компетентностей; створення методичних об'єднань з метою обміну досвідом; підтримання інновацій; заохочення до співпраці між учителями різних предметів тощо.

Отже, ефективне впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у шкільний курс географії залежить від вирішення низки проблем різного характеру і потребує системної роботи на всіх рівнях – від підготовки вчителя до організації навчального середовища. Ключовими умовами при цьому є: методична грамотність педагога; гнучкість у плануванні уроку; партнерська взаємодія; підтримка адміністрації школи.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Компетентнісний підхід до навчання є провідним напрямом розвитку географічної освіти в Україні. Його головним завданням є навчити учнів не лише володіти знаннями та вміннями, а й уміти ефективно застосовувати їх у реальних ситуаціях, розв'язуючи поставлені завдання й життєві проблеми. Відтак основною метою компетентнісного навчання географії є підготовка компетентного здобувача освіти, здатного вирішувати проблеми різного рівня складності на основі сформованих знань, умінь та ціннісних орієнтацій.

Визначальною категорією компетентнісного підходу до навчання географії є предметна географічна компетентність учнів, яка полягає у здатності застосовувати набуті географічні знання, вміння, навички, ціннісні орієнтири та географічний спосіб мислення з урахуванням їхніх індивідуальних здібностей і життєвого досвіду. Її елементами є окремі предметно-географічні компетенції учнів, а саме: географічні знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності з географії, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля і діяльності людей у ньому та географічне бачення світу.

Одним із найдієвіших засобів реалізації компетентнісного підходу у шкільному курсі географії є компетентнісно орієнтовані завдання. Під ними розуміємо завдання, спрямовані на формування й оцінювання здатності учнів використовувати географічні знання та вміння у практичних ситуаціях, що наближені до реального життя. Вони сприяють розвитку не лише предметної географічної, а й ключових компетентностей, необхідних для успішної діяльності в сучасному суспільстві.

2. Аналіз сучасних навчальних програм і підручників з географії для 10 класу свідчить, що вітчизняна географічна освіта поступово переходить від знаннєвої до компетентнісної моделі навчання. Підручники для рівня стандарту й профільного рівня відображають основні засади компетентнісного підходу: інтеграцію теоретичних знань із практичною

діяльністю, розвиток аналітичного мислення, формування умінь працювати з різними джерелами географічної інформації. У них значна увага приділяється розвитку дослідницьких, комунікативних, інформаційно-цифрових, підприємницьких і громадянських компетентностей учнів. Проте вони потребують подальшого удосконалення змістово-методичного апарату з метою більшої практичної спрямованості, посилення дослідницької й проектної діяльності учнів, інтеграції цифрових технологій та забезпечення міжпредметних зв'язків. Тому розроблення та використання більшої кількості компетентісно орієнтованих завдань різного рівня складності посилює реалізацію компетентісного підходу при вивченні географії у 10 класі.

Методика розроблення компетентісно орієнтованих завдань з географії передбачає дотримання відповідної структури завдань, алгоритму створення КОЗ та врахування рівнів складності завдань. Створення КОЗ здійснюється за певним алгоритмом: обґрунтування мотивації виконання; обґрунтування практичного значення теми; формулювання проблемних питань; добір дидактичного матеріалу, додаткової інформації, які необхідні для виконання завдання; розв'язання проблеми; визначення підходу до оцінювання. Під час створення КОЗ доцільно використовувати конструктор завдань, побудований на основі таксономії навчальних цілей Б. Блума в модифікації Л. Андерсона і Д. Красвола, де кожній категорії відповідає перелік дій учня, описаний дієсловами-індикаторами.

Розроблення компетентісно орієнтованих завдань з географії для учнів 10 класу потребує врахування їх значної різноманітності. Зокрема, КОЗ можна поділити за такими ознаками: рівнем складності; рівнем сформованості компетенцій; способом роботи з інформацією; цільовим призначенням; ключовими компетентностями.

На основі описаної методики нами розроблені приклади різнорівневих компетентісно орієнтованих завдань для окремих тем з курсу «Географія: регіони та країни» 10 класу, які, на нашу думку, можна використовувати на

будь-якому уроці – від вивчення нового матеріалу до узагальнення, а також для різних видів контролю – поточного, тематичного і підсумкового, що сприяє здійсненню моніторингу предметних географічних і загальних компетентностей здобувачів освіти.

3. Дослідження думки учнів 10 класу Луцького ліцею № 21 щодо їх розуміння й доцільності використання КОЗ через проведення анкетування свідчить про те, що такі завдання є досить важливим засобом формування, перевірки та оцінювання рівня сформованості предметних географічних та ключових компетентностей. Аналіз показників дає підстави стверджувати, що сучасні учні достатньо зацікавлені КОЗ, позитивно оцінюють наявність у таких завданнях ілюстративного матеріалу, життєвих ситуацій та проблем, які їх мотивують до вирішення. Однак, результати анкетування вказують на певні дидактичні проблеми застосування КОЗ при вивченні географії в 10 класі. Зокрема, багато учнів не хочуть виконувати складні творчі, пошукові завдання, а надають перевагу завданням у вигляді тестів та роботи з картою. Також учні не зацікавлені у виконанні таких завдань на кожному уроці, оскільки їх вирішення потребує від учнів додаткових зусиль та мотивації.. Натомість вони вважають доцільним використання КОЗ під час проведення тематичного і підсумкового контролю.

У ході дослідження ми виявили низку проблем теоретико-методичного, технологічного, психолого-педагогічного, організаційного характеру, з якими стикається вчитель географії під час створення та впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у навчальний процес. Вважаємо, що ефективне впровадження компетентнісно орієнтованих завдань у шкільний курс географії залежить від вирішення цих проблем і потребує системної роботи на всіх рівнях – від підготовки вчителя до організації навчального середовища. Ключовими умовами при цьому є: методична грамотність учителів; гнучкість у плануванні уроку; партнерська взаємодія; підтримка адміністрації школи. Тому нами запропоновано певні шляхи вирішення окреслених проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Сучасні підходи і технології Нової Української школи: компетентнісно орієнтовані завдання як засіб формування ключових компетентностей. Випуск 2: Навчально-методичний посібник. Київ, 2023. 145 с. URL:<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/posibnyk.pdf> (дата звернення: 25.08.2025).
2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 25-31.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз використання. *Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 45-50.
4. Бійчук Г. Л. Компетентнісно орієнтовані завдання з української літератури як засіб формування читацької компетентності. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716101/1/12_tezy-na-sayt%D0%9F%D1%81%D1%81-15-16.pdf (дата звернення: 14.09.2025).
5. Блажко А. В., Худоярова О. С. Дидактичні засади використання компетентнісно орієнтованих завдань у навчанні хімії учнів закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук*. 2023. № 4. С. 95-107.
6. Варакута О. Формування дослідницької компетентності учнів у процесі вивчення географії. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 15 жовтня 2020 р. Тернопіль: Вектор, 2020. С. 349-357.
7. Вішнікіна Л. П. Методична система формування предметної компетентності з географії в учнів основної школи. Автореф. дис...докт. пед. наук. Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2018. 33 с.

8. Вішнікіна Л. П. Зміст предметних географічних компетенцій учнів. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 10. С. 3-6.
9. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
10. Вішнікіна Л. П., Діброва І. О. Компетентнісно-орієнтовані завдання з географії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (32), Issue: 63. Budapest, 2015. С. 10-15.
11. Вішнікіна Л., Топузов О. Структура предметної географічної компетентності учнів. *Українська професійна освіта*. 2017. № 1. С. 103-111.
12. Все про компетентнісно орієнтоване завдання: як його створити? *Освіторія*. URL:<https://osvitoria.media/experience/vse-pro-kompetentnisno-oriyentovane-zavdannya-yak-jogo-stvoryty> (дата звернення: 20.09.20205).
13. Галушка Л. Компетентнісно-орієнтовані завдання з географії. *Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти* : кол. монографія / за наук. ред. Л. П. Вішнікіної. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 122-130.
14. Географія. 10–11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL:<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf> (дата звернення: 08.07.2025).
15. Географія. 10–11 класи. Профільний рівень. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 08.07.2025).
16. Гільберг Т. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії. *Географія та основи економіки в школі*. 2009. № 4. С. 7-10.

17. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
18. Горошкіна О., Попова Л. Компетентнісно орієнтовані завдання як засіб формування комунікативних умінь учнів 10-11 класів. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723340/1/VOLUM%20-%20%20DOU%C4%82%20DECENII%20DE%20UCRAINEAN%C4%82%20-%20CLUJ%20%281%29.pdf> (дата звернення: 18.08.2025).
19. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 09.10.2025).
20. Державний стандарт профільної середньої освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
21. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії. Харків: Основа, 2005. 126 с.
22. Євтушевська Т. С. Компетентнісний підхід під час викладання географії. *Географія*. 2016. № 1–2 (293–294). С. 2–16.
23. Жирська Г. Я., Вітрук О. М. Проектування компетентнісно-орієнтованих завдань з природничих наук в контексті вимог Нової української школи. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль, 20-21 травня 2019 р. Тернопіль: Вектор, 2019. С. 173-175.
24. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.07.2025).
25. Закон України «Про повну середню освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.07.2025).

26. Збірник завдань для розвитку природничо-наукової компетентності учнів у форматі PISA / Авторський колектив. За заг. ред. професора О. М. Топузова. Укладач: Л. М. Калініна. Київ : Педагогічна думка, 2022. 124 с.
27. Карпенко Л. В. Використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках географії. *На урок*. URL:<https://naurok.com.ua/prezentaciya-kompetentistno-orientovani-zavdannya-na-urokah-geografi-371341.html> (дата звернення: 18.08.2025).
28. Козленко О. Г. Компетентнісно орієнтовані завдання у навчанні біології. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2019. № 5. С. 11-14.
29. Козленко О. Г. Чому вчителям важко створювати компетентнісно орієнтовані завдання? *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. 2022. № 5 (52). URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733409/1/29.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).
30. Козленко О. Г. Складники предметної компетентності та компетентнісно орієнтовані завдання. URL:<https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-69178639#9> (дата звернення: 10.09.2025).
31. Компетентнісне навчання та викладання географії у системі неперервної педагогічної освіти : кол. монографія / авт. кол.: Л. П. Вішнікіна, А. А. Шуканова, О. А. Федій, С. П. Сарнавський та інші ; за наук. ред. д-ра пед. наук Л. П. Вішнікіної. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 265 с.
32. Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи: навчальний посібник. [Електронне видання]/О. М. Горошкіна, В. І. Доротюк та ін. Київ : Педагогічна думка, 2022. 221 с. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739276/1/B5.pdf> (дата звернення: 07.09.2025).

33. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
34. Компетентнісно-орієнтовані завдання до уроків природничих дисциплін: Збірник матеріалів / Укладач: Л. М. Мосійчук. Рівне: НМЦ ПТО, 2017. 46 с.
35. Компетентнісно орієнтований підхід до оцінювання результатів навчання учнів: приклади завдань регіональних моніторингових досліджень [Електронне видання] / І. В. Капустін, Т. М. Голтяй, С. С. Євтушенко, О. О. Мілаш; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2025. 254 с. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1085.pdf>.
36. Кривонос О. М. Компетентнісно орієнтовані завдання в курсі «Програмування» *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. / за заг. В. Д. Сиротюка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 47. С. 138–14.
37. Крижанівський В. В. Використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках географії. URL: <https://valdymar.webnode.com.ua/kompetentnisno-orijentovani-zavdannya/> (дата звернення: 03.09.2025).
38. Ланкіна В. В. Особливості формування дослідницької компетентності учнів старших класів у закладах спеціалізованої освіти. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. Т. 1. С. 125-129.
39. Левонюк Н. М., Мохун С. В. Компетентнісно-орієнтовані завдання міжпредметного змісту як засіб формування природничої компетентності здобувачів освіти. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 18-19 травня 2023 р. Тернопіль,*

2023. С. 282-285. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28977/1/89_Levonyk_Moxun.pdf (дата звернення: 20.08.2025).
40. Мандрик І., Мичка І. Особливості використання компетентнісно орієнтованих завдань у шкільному курсі географії. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 15–16 травня 2025 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. С. 192-193.
41. Мандрик І., Мичка І. Методичні особливості розроблення компетентнісно орієнтованих завдань із географії в 10 класі. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 6–7 листопада 2025 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. С. 190-191.
42. Морзе Н. В., Кузьмінська О. Г. Компетентнісні задачі з інформатики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2008. № 6 (13). С. 23-31.
43. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Географія 10-11 клас» (рівень стандарту) (затверджено наказом МОН України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi> (дата звернення: 11.09.2025).
44. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії в профільній школі: теорія і практика : монографія. Київ : Генеза, 2011. 304 с.
45. Науменко С. О. Технології оцінювання географічної компетентності учнів основної та старшої школи (результати анкетування вчителів). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5 (31). С. 153–162.

46. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya / Pid zag. red. Bibik N. M. Kyiv : TOV «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. 206 s.
47. Pylyp'yak M. I., Grynyuk O. Yu. Geografichna kompetentnist' ta global'ni vyklyky suchasnosti. *Konstruktivna geografiya ta ratsional'ne vykorystannya pryrodnih resursiv*. 2023. Vyp. 3 (2). S. 43-49.
48. Pokas' L. A. Metodichni mozhlyvosti zasvoennya novykh znan' v geografiyi. *Geografiya ta osnovy ekonomiky v shkoli*. 2010. № 5. S. 11-13.
49. Pometun O.I. Teoriya i praktyka poslidovnoyi realizatsiyi kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krajin. *Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukraїнські perspektivy* / Pid zag. red. O.V. Ovcharuk. Kyiv : «K.I.S», 2004. S. 16-25.
50. Ponomar'ova K. Kompetentnisno oriyentovani zavdannya z ukraїнської movy: osoblyvosti konstruovannya ta zastosuvannya. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714221/1/80.pdf> (data zverнення: 23.08.2025).
51. Pronenko O. P. Gotuemo'sya do PISA – 2022: kompetentnisno oriyentovani zavdannya na urokakh geografiyi. URL: <https://naurok.com.ua/kompetentnisno-orientovani-zavdannya-na-urokah-geografi-242097.html> (data zverнення: 01.08.2025).
52. Rodyghina I. V. Kompetentnisno oriyentovanyy pidkhid do navchannya. Kharkiv: Osnova, 2005. 96 s.
53. Rudik O. O. Kompetentnisnyy potentsyal novykh pidruchnykiv z geografiyi za NUSh. *Konstruktivna geografiya ta ratsional'ne vykorystannya pryrodnih resursiv*. 2024. № 2. Vyp. 5. S. 43-51.
54. Savchenko O. Klyuchovi kompetentnosti – innovatsiyinyy rezul'tat shkільnoyi osviti. *Ridna shkola*. 2011. № 9. S. 4-8.

55. Самойленко В.М., Вішнікіна Л. П. Створення та застосування тестів у навчанні географії. *Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць*. Випуск 32. Кривий Ріг, 2011. С. 15-29.
56. Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П., Япринець Т. С. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум. Полтава : ПП Шевченко, 2014. 190 с.
57. Самойленко В.М. Олійник Я. Б., Вішнікіна Л. П., Діброва І. О. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник. Київ : Ніка-Центр, 2014. 352 с.
58. Самойленко В. М., Топузов О. М., Вішнікіна Л. П., Діброва І. О. Викладання дидактики географії : навч. посіб. Київ : ДП «Прінт Сервіс», 2016. 240 с.
URL:http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samoylenko_Topuzov.pdf
59. Сироватко В. В. Досвід практичного застосування компетентісно орієнтованих завдань в сучасній освіті. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Вип. 31, дод. 1, т. IV (46). С. 355–362.
URL:<https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/17585> (дата звернення: 20.10.2025).
60. Строкань С. В., Горошочок В. Я., Рудь В. В. Компетентнісні задачі з географії: посібник / за ред. А. В. Ситника, В. С. Гусака. Золотоноша, 2018. 44 с.
61. Ткаченко М. В. Дидактичні засади використання компетентісно орієнтованих завдань у процесі фахової підготовки студентів. *Науково-методичний альманах: Ідеї. Практики. Перспективи сучасної освіти* / за ред. В. І. Труби, М. І. Ніколаєвої, С. П. Гвоздій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. Ч. 2. С. 262–264. URL:<https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81c6e9eb-ebfc-4414-a166-bad9fd997f82/content> (дата звернення: 20.09.2025).

62. Ткачук Н., Гарасимяк Л. Використання GOOGLE EARTH як допоміжного засобу для формування компетентнісно орієнтованих завдань на уроках географії. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 8–9 лист. 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 241-243.
63. Топузов О. М., Вішнікіна Л. П. Компетентнісний підхід до навчання географії. *Географія та основи економіки в школі*. 2011. № 6. С. 33-36.
64. Топузов О. М., Вішнікіна Л. П. Компетентнісний підхід в умовах оновленого навчання географії в загальноосвітній школі. *Географія та екологія: наука і освіта*: матеріали IV Всеукраїнської конференції, м. Умань, 26-27 квітня 2012 р. / відп. ред. О. В. Тімець Умань: Видавець «Сочінський», 2012. С. 189-191.
65. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: підручник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
66. Фасоля А. М. Компетентнісно зорієнтовані завдання: новація? Імітація?. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 5. С. 14-20.
67. Фасоля А. М. Компетентнісно зорієнтовані завдання: проблеми термінології, типології, створення. *Дивослово*. 2014. № 9. С. 15-21.
68. Шаламов Р. Все про компетентнісно орієнтоване завдання: як його створити? *Освіторія*. URL:<https://osvitoria.media/experience/vse-pro-kompetentnisno-oriyentovane-zavdannya-yak-jogo-stvoryty/> (дата звернення: 25.08.2025).
69. Шаран О. В., Сокаль М. О. Використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках математики у початковій школі. *Проблеми математичної освіти (ПМО – 2023)*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 6-7 квітня 2023 р. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2023. С. 93-94.

70. Юр'єва Г. В. Компетентнісний підхід у навчанні. *Географія*. 2018. № 19-20 (359-360). С. 14-17.
71. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. Київ: УЦОЯО, 2018. 119 с.
72. Cochran D. The New Bloom's Taxonomy. *Develop Higher Thinking Skills with Creativity Tools*. URL: http://creativeeducator.tech4learning.com/v02/articles/The_New_Blooms (дата звернення: 25.10.2025).
73. Krathwohl D. R. A revision of Bloom 's taxonomy: an overview. *Theory into Practice*. 2002. Vol. 41. № 4. P. 212–218.

ДОДАТКИ

Додаток А

Контрольна робота (Європа)

4. В Європі розташовано 12 монархій. Яка з названих країн не є конституційною монархією (0,5 бала)
 - 1) Ватикан
 - 2) Норвегія
 - 3) Іспанія
 - 4) Бельгія
5. Для якої з країн Східної Європи найбільшою мірою характерне поєднання таких мінеральних ресурсів як кам'яне вугілля, мідь, сірка, цинк, буре вугілля? (0,5 бала)
 - 1) Угорщина
 - 2) Чехія
 - 3) Польща
 - 4) Словаччина
6. З відкриттям родовищ нафти у Північному морі кожна країна, що має вихід до нього, отримала окремий сектор для розроблення. Вкажіть дві країни, які стали найбільшими розробниками північноморської нафти: (0,5 бала)
 - 1) Нідерланди, Бельгія
 - 2) Данія, Німеччина
 - 3) Фінляндія, Данія
 - 4) Велика Британія, Норвегія
7. АЕС діють у 16 країнах Європи. Яка європейська країна має найбільш розвинену атомну енергетику? (0,5 бала)
 - 1) Німеччина
 - 2) Франція
 - 3) Великобританія

4) Італія

8. Встановіть відповідність: виробники автомобілів та країна (1 бал)

1) Фіат	А. Великобританія
2) Опель	Б. Італія
3) Ролс-Ройс	В. Чехія
4) Шкода	Г. Німеччина

9. Про яку країну розповідається у тексті: (1 бал)

Ця країна – батьківщина нотної грамоти та опери. Сьогодні це країна контрастів – індустріально розвинутий Північ, та економічно відсталий Південь. На території країни є два анклави. 80 % території займають молоді сейсмічно активні гори. Промисловість працює переважно на імпортній сировині. Має великі прибутки від міжнародного туризму.

10. Позначте цифрами на контурній карті Європи такі країни:

- 1) Німеччина, 2) Фінляндія 3) Литва 4) Болгарія 5) Португалія 6) Ірландія 7) Польща 8) Швейцарія 9) Греція 10) Чехія (2 бали)

11. Заповніть пропуски: (3 бали)

«..... країни Європи входять до складу «Великої.....». Населення цих країн має.....тип відтворення, тому що.....»

.....

.

.....

Рівень урбанізації..... Найбільші міста 1....., 2....., 3....., 4..... Більшість населення працює у.....

..... Провідні галузі промисловості.....

.....

Найбільш відвідувані туристами визначні місця.....

.....»

12.Реальна подія: У 2023–2024 роках Європа пережила енергетичну кризу, спричинену зменшенням постачання природного газу (3 бали).

Завдання:

1. Визначте, які країни Європи найбільше залежать від імпорту енергоресурсів.

2. Проаналізуйте, як географічне положення впливає на енергетичну безпеку країн.

3. Запропонуйте географічно обґрунтовані способи диверсифікації енергетичних ресурсів.

Додаток Б

Дорогі учні!

Мета даної анкети, допомогти дізнатись про Ваше ставлення до компетентнісно орієнтованих завдань. Можливо саме Ваші відповіді допоможуть змінити сучасну освіту. Будьте щирими і відвертими. Адже це допоможе об'єктивно оцінити доцільність використання компетентнісно орієнтованих завдань у курсі географії. Дуже дякуємо за час, який Ви приділили для нашої анкети.

1. Чи сподобалися Вам запропоновані завдання?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

2. Чи мотивували Вас завдання до їх розв'язку?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

3. Чи були зрозумілими сюжети, життєві ситуації та проблеми, які були у завданнях?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

4. Чи були зрозумілими ілюстрації, малюнки, схеми та карти, які були у завданнях?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

5. Чи виникали у Вас протиріччя під час виконання завдань?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

6. Чи спонукали завдання до їх розв'язку?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

7. Чи були завдання чіткими та зрозумілими?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

8. Чи сподобалося Вам, що не всі завдання сформульовані у формі тестів?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

9. На Вашу думку, завдання відповідали рівню складності?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

10. Чи хотіли б, щоб компетентнісно орієнтовані завдання були на кожному уроці?

А) Так Б) Ні В) Важко відповісти

11. Які види компетентнісно орієнтованих завдань Вам найбільше подобаються? (можна вказати кілька відповідей)А) Тести Б) Проблемні питання В) Життєві ситуації Г) Робота з картою
Д) Географічні задачі Е) Проекти**12. Коли, на Вашу думку, краще використовувати компетентнісно-орієнтовані завдання? (можна вказати кілька відповідей)**

А) на кожному уроці Б) для тематичного контролю В) для підсумкового контролю Г) в дослідницьких проектах Д) в позакласних заходах